

CENTRUM PRO LIDSKÁ PRÁVA A DEMOKRATIZACI

Bulletin lidských práv

Vážené dámy a pánové,

červnové vydání Bulletinu začínáme vskutku výjimečným příspěvkem, který připomíná osmdesáté výročí činu, kterým Brit Nicholas Winton zachránil životy 669 dětí z Československa. Tehdy v roce 1939 mezi nimi byl i John Karlik, který přináší osobní vzpomínku na svá raná léta strávená v Praze a později v Anglii.

Kristýna Molková Foukalová poté přibližuje setkání soudkyň z celého světa ve španělském Madridu, kam přijely diskutovat o otázkách genderu v soudnictví.

V sekci Mezinárodní trestní spravedlnost se Zuzana Malá zaměřuje na rozhodnutí Mezinárodního trestního soudu nevyšetřovat válečné zločiny spáchané v Afghánistánu. Jedná soud selektivně?

Michal Kubica z evropské sekce se věnuje rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, které se týká

bezdůvodného výsledku a prohlídky na letišti, a tedy hranic respektování soukromého života.

V mezinárodní sekci diskutuje Aneta Boudová systém sociálních kreditů, který se již několik let testuje v Číně a má být „nasazen“ na celou společnost. Propojení moderních technologií a komunistické ideologie tak vytváří silně znepokojující projekt Velkého bratra 21. století.

Zdeněk Nevřivý z české sekce se zaměřuje na konflikt svobody projevu podnikatele a diskriminace spotřebitele, který v ČR odstartovala citlivá kauza ostravského hotelu, jenž odmítal ubytovat ruské občany, pokud nepodepsali, že nesouhlasí s anexí Krymu.

Krásné začínající léto Vám přeje

za Centrum pro lidská práva a demokratizaci

Jan Lhotský

Obsah

Téma	 3
80 let od vlaků Sira Nicolase Wintona - Spravedlnost a soudnictví s genderovou perspektivou	3 5
1) Mezinárodní trestní spravedlnost	 10
- Selektivní spravedlnost? Soudci Mezinárodního trestního soudu neudělili povolení k vyšetřování válečných zločinů v Afghánistánu - Zpět na začátek: Imunity státních představitelů v judikatuře Mezinárodního trestního soudu	10 12
2) Evropský systém ochrany lidských práv	 16
- Spojené království bezdůvodným výsledkem a prohlídkou na letišti porušilo právo na soukromý život - Právní vztah ke společenské matce patří k nejlepším zájmům dítěte	16 18
3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva	 20
- Caster Semenyaová neuspěla v rozhodčím řízení ohledně nového pravidla - Budování Velkého bratra: systém sociálních kreditů v Číně - OSN schválila novou rezoluci o znásilnění ako o vojnovom zločine	20 22 25
4) Česká republika a lidská práva	 27
- Kauza Krym: Svoboda projevu podnikatele či diskriminace spotřebitele? - Rasistické komentáře na Facebooku: podmínky pro přiznání postavení poškozeného v trestním řízení - Vydání ruského hackera Nikulina do USA bylo podle Ústavního soudu nezákonné	27 30 33
Monitoring lidskoprávních publikací	36
Redakce Bulletinu	37

Titulní fotografie: Sir Nicolas Winton na Pražském hradě v roce 2007, autor: Li-Sung, 10. října 2007, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0.

SERVIS PRO ZÁJEMCE O LIDSKÁ PRÁVA NA WEBU CENTRA

Pokud se zajímáte o lidská práva, **na webu Centra** najdete řadu zajímavých informací. V sekci **Blog** naleznete další zajímavé krátké články či rozhovory s významnými osobnostmi a v sekci **Akce** se dozvíte, jaké konference a odborné diskuze jsme uspořádali nebo právě chystáme.

Na webu máme rovněž například **seznam letních škol**, kterých se můžete zúčastnit, včetně potřebných termínů, dále **manuál výzkumu lidských práv** s řadou odkazů na užitečné zdroje a relevantní instituce, a další užitečné informace.

Více na www.centrumlidskaprava.cz

Téma

80 let od vlaků Sira Nicholase Wintona

John Karlik

Na prahu druhé světové války zorganizoval Sir Nicholas Winton přemístění 669 převážně židovských dětí do Anglie. Dnes víme, že jim v roce 1939 odjezd připravenými vlaky z okupovaného území Československa zachránil život. Mezi dětmi byl i Jan Karlik a jeho sestra Věra.

Jan (později John) se narodil v roce 1930 a svůj dospělý život strávil v Austrálii. Na léta prožitá v Praze a následně ve Velké Británii napsal krátkou vzpomínku, která nikdy nebyla zveřejněná a kterou s jeho svolením přinášíme v originále. John žije v Sydney, má dvě děti a dvě vnoučata.

Life in Prague

My parents, Ernst and Jana, owned a wholesale woollen material business in Prague, and, I believe, were quite well off, although, at age 8, I had no real idea. My sister Vera was 18 months older than I was.

My parents spent most of their days at the family business, which was only a couple of hundred metres away from home, and Vera and I were totally looked after by our nanny Nici. She was a lovely and kind lady who lived with us.

John (zcela vpravo) se sestrou Věrou (vlevo) a s vychovatelkou Annou („Niči“) v Praze v druhé polovině 30. let [1]

John s maminkou Janou (vpravo) a Annou (vlevo) na návštěvě v Československu v druhé polovině 40. let [2]

My parents did not have any specific religious feelings, although some of their parents or grandparents were Jewish. Vera and I were brought up with no religion and never went to a church or synagogue.

The Germans occupied Czechoslovakia and moved into Prague in March 1939. I remember going to school with Nici, seeing the tanks rattling on the cobbled streets, and saying to Nici that the tanks can't be much good because they were so rattly.

My parents were fully aware (without my knowledge) as to what would happen to people who had Jewish heritage. They got to know a Protestant Minister, Bishop Shawe, who was head of the Moravian Brethren church in Czechoslovakia.

By the middle of the year the Germans no longer permitted any adults to leave the country, but did allow only children to leave in specific trains, called kindertransports. My parents found out from Bishop Shawe that the Moravian Brethren had schools in different countries, including a boarding school in Yorkshire, England.

My parents then arranged that, if they could get Vera and me on a kindertransport, they would send us to the school. I have never found out how much, and for how long, they paid the Moravian Brethren church.

One day in June 1939, Vera and I were taken to the Prague railway station; Vera and I knew nothing as to what was happening, my parents said goodbye with no drama attached as to how long we would be away before returning, and we were pushed on to the train.

The train was absolutely packed with children, from my young age to teenagers. I presume that Vera was somewhere near me, but I have no recollection. The train went off to Holland, and I remember that a nice teenage boy looked after me during the journey.

We were put on a ship, ferried to the east coast of England and put on a train which went to London. There, Vera and I were picked up by Bishop Shawe. Neither of us could speak a word of English, but somehow we managed. We were transported up to Yorkshire and to the school; I cannot remember how.

It was July, and the school holidays had started. The boys' Science teacher and his wife lived near the school and accommodated me until the school restarted a few weeks later. I then went into the school dormitory and lived there.

I went into Year 1, and did OK as it takes very little time for 9-year-olds to learn a language. During the school holidays I went to different friends' homes and usually stayed for a week at a time.

I saw Vera during school times once a week on a Sunday, when we walked on a terrace between the boys' and girls' school. Vera had a very nice friend, Sheila, whose parents invited me to stay at their house when Vera was there with Sheila.

I finished school early at 16, and went to London to go to University part-time, and get a job, as I had no money. I lived at the YMCA for 17/6 shillings per week, which covered lodgings and all meals. I was quite well off, as my part-time job earned me 4 pounds per week.

Seznam dětí Nicholase Wintona z roku 1939 (výřez) [3]

NAME	CHRISTIAN NAME	SER. NO.	BIRTH-DATE	CHILD'S PRESENT ADDRESS	GUARANTOR'S NAME AND ADDRESS	RE-EMIGRATION LIABILITY	REMARKS
KAPOSI	Dorrit Sophie	5848	9. 3.27	c/o guarantor. School at Folkestone.	Gertrude Davies, 50 York Terr., W.1.	Bank guarantee	
KARLIK	John	1633	24. 8.30	For living in Boys School, Farnham, Surrey.	Moravian Church Board, 32 Fetter Lane, E.C.4.	Bank guarantee	At Moravian School Farnham, Surrey.
KARLIK	Vera	5626	29.11.28	Moravian Girls School, Farnham, Surrey.	As above	Bank guarantee	At girls' school as above.

John s rodinou v roce 1967 [4]

During all that time I had no news as to what had happened to my parents until I was informed by the Red Cross that my father was gassed at Auschwitz and my mother had survived Belsen and had gone back to Prague. The family business was gone and she emigrated to Australia in 1950.

After I finished Uni, as I had become a British citizen, I was in National Service for 2 years, during which time Vera had gone to Australia also. So, after National Service had finished I came over here as a 10 pound Pom.

That's a fairly brief precis of my early times.

Poznámka

[1] „Ten Pound Pom“ je termín užívaný v Austrálii a na Novém Zélandu pro britské občany, kteří přicestovali po druhé světové válce. Označuje, že na základě tehdejšího britského migračního programu za cestu platili poplatek ve výši deseti liber.

Fotografie

[1] John (zcela vpravo) se sestrou Věrou (vlevo) a s vychovatelkou Annou („Niči“) v Praze v druhé polovině 30. let, zdroj: rodinný archiv

[2] John s maminkou Janou (vpravo) a Annou (vlevo) na návštěvě v Československu v druhé polovině 40. let, zdroj: rodinný archiv

[3] Seznam dětí Nicholase Wintona z roku 1939 (výřez), zdroj: web Sira Nicholase Wintona (<http://www.nicholaswinton.com/WintonsList/images/list11a.gif>), originál je v Yad Vashem.

[4] John s rodinou v roce 1967, zdroj: rodinný archiv

Spravedlnost a soudnictví s genderovou perspektivou

Kristýna Molková Foukalová

Koncem dubna se španělský Madrid stal místem bezprecedentního setkání desítek soudkyň z celého světa, které přijely diskutovat na dvou-denní mezinárodní kongres o otázkách genderu v soudnictví, a to jak z pohledu fungování justice, tak z pohledu soudního rozhodování.

Kongres s názvem „Justice s genderovou perspektivou“ (*Justicia con perspectiva de género/Justice with gender perspective*), konaný ve dnech 25. a 26. dubna 2019 společně s regionálním setkáním Mezinárodní asociace žen soudkyň z Evropy, Blízkého a Středního východu a severní Afriky, byl organizován Asociací španělských žen soudkyň (AMJE), za přispění španělské vlády, konkrétně Institutu žen a pro rovnost příležitostí. Z velké části za ním ovšem stála jedna žena a její úsilí o dosažení spravedlivější justice z pohledu genderového, a to soudkyně Vrchního soudu Kanárských ostrovů a předsedkyně Asociace španělských žen soudkyň, Glòria Poyatos Matas.

Jednota v různorodosti

Hlavní myšlenkou kongresu bylo shromáždit co nejrozmanitější spektrum osob, zejména žen, se zkušeností ze soudnictví či se soudnictvím a ukázat, jak a proč by soudnictví mělo používat tzv. genderovou perspektivu, tedy především posuzovat jednotlivé případy s vědomím rozdílů mezi životy a zkušenostmi mužů, žen, ale třeba také LGBT* osob.

Za tím účelem se do Madridu sjelo asi 400 osob, převážně soudkyň, z 35 různých zemí na pěti kontinentech, včetně Portugalska, Itálie, Německa, Spojeného království, Řecka, Ukrajiny, Arménie, Kanady, Mexika, Argentiny, Dominikánské republiky, Filipín, Srí Lanky, Jemenu, Sýrie, Jordánska, Libye, Tuniska, Alžírsko, Kamerunu, Senegalu či Pobřeží slonoviny.

Kongres byl rozdělen do šesti tematických panelů, jichž se účastnila vždy šestice mluvčích, jedna moderátorka a zapisovatel či zapisovatelka. Mezi 36 mluvčími se celkem nacházeli dva muži, naopak

Ilustrační foto [1]

zapisováním byla pověřena pětice mužů (soudců prvostupňových soudů nebo vrchních soudů napříč Španělskem) a jedna žena. V panelu týkajícím se soudnictví v sociálních věcech vystoupila také soudkyně českého Ústavního soudu, Kateřina Šimáčková.

Velmi inkluzivní charakter celého kongresu byl dále podpořen tím, že se kongres konal ve čtyřech, respektive pěti světových jazycích, s nepřetržitým simultánním tlumočením – ve španělštině, angličtině, francouzštině, arabštině a také ve znakovém jazyce. Naopak pocit jednoty ve vši té různorodosti, který mnohé účastnice a účastníci (i pasivní „účastnictvo“ kongresu zahrnovalo jak ženy, tak muže) zažívali, ještě posilovalo zahajování každého půldne kongresu řečí, které rozumí všichni, totiž krátkými hudebními vystoupeními mladé cellistky.

Účastníci konference [2]

Genderové problémy napříč světem, počínaje sexuální násilím

Jednotlivé panely kongresu se nejdříve zaměřily na základní oblasti soudnictví – trestní, sociální, civilní a správní věci – a uplatňování genderové perspektivy v nich.

V prvním panelu soudce španělského Nejvyššího soudu představil aktuální judikaturu svého soudu zavádějící koncept genderové perspektivy, a to nejdříve v případě domácího násilí, a poukázal na nutnost zvláštního přístupu k obětem genderově podmíněné trestné činnosti v pozici svědků, a to i při hodnocení jejich věrohodnosti. Dále zdůraznil potřebu vyhnout se reviktimizaci těchto obětí v průběhu trestního řízení, k níž však může snadno docházet i v důsledku necitlivého přístupu soudu.

Soudkyně ukrajinského Nejvyššího soudu pak nastínila aktuální změny v ukrajinské právní úpravě znásilnění a poradkyně trestního soudu v Libyi upozornila na míru násilí, kterému jsou ženy – včetně soudkyň – v zemi vystaveny, a to i s ohledem na stále uplatňované kmenové právo.

Diskriminace v pracovním prostředí a pozitivní opatření

Informačně nabitý byl také panel věnující se sociální věcmi, především otázkám diskriminace a odlišného zacházení. Soudkyně španělského Nej-

vyššího soudu představila dva nedávné případy, v nichž byla zkritizována diskriminace žen (uklízeček) v oblasti pracovního práva; v prvním případě se jednalo dokonce o vícenásobnou diskriminaci, z důvodů pohlaví a věku, neboť poškozenou byla starší paní, která nebyla dostatečně rychlá při uklídku pokojů, a proto byla propuštěna.

Česká zástupkyně, Kateřina Šimáčková, se pak věnovala problematice rozdílného odměňování žen a mužů. Situace v České republice v tomto ohledu je skoro nejhorší v rámci celé Evropské unie, což Kateřina Šimáčková vysvětluje vícero důvody, mezi nimi i dědictvím komunistického režimu a jeho přístupem k práci žen či nastavením českého rodinného práva a nedostatečnými službami státu pro rodiny s dětmi.

Skotská soudkyně pracovního soudu poté zmapovala historii používání pozitivních opatření v rámci Evropské unie i aktuální situaci ve Skotsku, kde byl vloni přijat zákon usilující o dosažení zcela vyrovnaného zastoupení žen a mužů v rozhodovacích orgánech veřejných institucí.

Právo na soukromý a rodinný život – rozvod, děti, změna pohlaví

Panel pro oblast civilního soudnictví se zaměřil především na otázky rodinného práva. Libyjská soudkyně přiblížila zhoršující se postavení žen, a to i oproti situaci za předchozího režimu vůdce Kaddáfího, kdy došlo k určitému posílení ženských

práv. Ilustrativní je tíživá situace žen, které požádají o rozvod a potom musí automaticky opustit společnou domácnost, takže mnohdy doslova končí na ulici.

Naopak tuniská soudkyně vyzdvihla nedávné pozitivní změny v zemi, v níž například ženy mají nově právo zvolit si manžela bez ohledu na jeho víru, i neprovdaná žena si může osvojit dítě a v roce 2017 byla historicky poprvé judikatorně akceptována změna pohlaví (tuniský muž, který podstoupil změnu pohlaví v zahraničí, následně žádal o své uznání coby muž v Tunisku a soud mu vyhověl).

Soudkyně z Francie a Německa se podělily o své zkušenosti s rozhodováním sporů o péči a výchovu dětí, které se příliš neliší od zkušenosti mnohých českých soudkyň a soudců, včetně narážení na syndrom zavrženého rodiče či kontroverze okolo svěřování dětí do střídavé péče.

Istanbulská úmluva a gender v činnosti orgánů veřejné moci

První den kongresu zakončil panel věnovaný správnímu soudnictví, s přesahy do problematiky genderového násilí. Na ni se zaměřila rumunská soudkyně Evropského soudu pro lidská práva, která přehledně přiblížila judikaturu tohoto soudu v otázkách domácího násilí a vliv přijetí Istanbulské úmluvy na rozhodovací praxi štrasburského soudu.

Madrid [3]

Účastníci konference [4]

Soudkyně španělského Nejvyššího soudu se zabývala povinností zákonodárce provádět genderovou analýzu přijímaných zákonů a také možnostmi soudního přezkumu dodržování této povinnosti. Soudkyně odvolacího správního soudu ze Spojeného království pak popsala tamní postupný vývoj v odstraňování diskriminace na základě pohlaví, od zákonného zakotvení v roce 1919 až po ustavení prvního senátu Nejvyššího soudu složeného jen z žen v roce 2018.

Genderové vidění v souvisejících profesích a v humanitárních otázkách

Druhý den kongresu začal příspěvky panelistek a panelistů z dalších profesí, které s justicí zpravidla přicházejí do styku. Portugalská státní zástupkyně se specializací na genderově podmíněné násilí nastínila otázníky okolo možností alternativního řešení trestních věcí, jako jsou různé odklony v trestním řízení, v případech takového násilí, a to jak z hlediska Istanbulské úmluvy (srov. její čl. 48), tak z hlediska zájmu obětí.

Madrid [5]

Španělský forenzní lékař, specializující se rovněž na genderově podmíněné násilí, přiblížil některé souvislosti vyšetřování a posuzování násilných úmrtí žen s tím, že rozhodujícím elementem pro kvalifikaci určitého úmrtí jako sebevraždy, nebo vraždy může být právě použití genderové perspektivy, která mimo jiné vyžaduje zjištění a hodnocení všech okolností a kontextu vyšetřovaného činu. Zároveň připomněl, že k věcem nelze přistupovat se žádnou „neutrální“ perspektivou – pokud není použita genderová perspektiva, je použita perspektiva patriarchální.

Německo-španělská předsedkyně Evropské asociace právníček (EWLA), mezinárodní neziskové organizace, představila svou aktuální kampaň za vyšší zastoupení žen v rozhodovacích pozicích v obchodních společnostech. Děkanka barcelonské advokátní komory nakonec upozornila, že ani v advokacii se ženy často nenachází na vyšších pozicích a stále se potýkají s diskriminačním zacházením, ať už v odměňování, pracovním postupu, či obtěžování na pracovišti. Proto ostatně byla zřízena možnost anonymních oznámení na diskriminační zacházení. Jako další prostředek k boji proti nerovnému zacházení pak může sloužit také používání a trvání

na používání genderově korektního jazyka (aneb proč se ve Španělsku říká „komora advokátů“, když téměř dvě třetiny členstva představují ženy?).

Zcela poslední panel patřil především soudkyním a právničkám z Blízkého a Středního východu a severní Afriky, konkrétně ze Sýrie, Jemenu, Tuniska, Jordánska a Maroka, které poukázaly zejména na aktuální problémy žen jako uprchlic či vnitřně vysídlených osob, včetně vyličení několika hrůzných zkušeností žen z uprchlických táborů, kterážto místa by naopak měla správně sloužit jako místa ochrany a bezpečného útočiště. Realita je bohužel jiná.

Naděje do budoucna

Kongres ukázal, že i dnes mnohé ženy, a nejen ženy, musí čelit řadě obtíží, těžkých situací a zkušeností, které by v 21. století měly být již neakceptovatelné a překonané. Nejde přitom jen o případy v soudních spisech, ale i o vlastní zkušenosti žen soudkyň, které se vlastně napříč různými státy a kontinenty shodly, že jich v justici působí nemálo a jejich počet se zpravidla postupně zvyšuje, místa na vyšších soudech či ve funkcionářských pozicích pro ně ovšem často zůstávají nedostupná.

Účastníci konference [6]

Zároveň ovšem kongres poskytl i naději na zlepšení v budoucnu. Ta zaprvé vyvěrá ze skutečnosti, že je stále více osob, které současné potíže a problémy vidí a uvědomují si je a chtějí situaci změnit. Navíc, zadruhé, nejde jen o individuální snahy jednotlivců, ale je zde větší skupina lidí, která se dokáže spojit napříč hranicemi států, jazyků i kultur. Tato kolektivnost danou skupinu posiluje, jak je zřejmé právě i při pohledu na kolektiv ženských soudkyň, které se sešly v Madridu.

A třetí naděje spočívá ve vzdělávání a vedení mladších generací směrem k rovnoprávnému zacházení se všemi osobami, muži, ženami, LGBT* osobami. Oprávněnost této třetí naděje doložil i madridský kongres, když na něm španělské soudkyně představovaly nový projekt AMJE zaměřený na výuku studentů ve věku 9 až 18 let, jenž je vždy zakončen simulovaným soudním procesem týkajícím se případu s genderovým aspektem, který mladí lidé umí rozeznat i na něj správně reagovat.

Více žen, více spravedlnosti

Účast na tomto kongresu se pro mnohé jistě stala stěží zapomenutelným zážitkem. Nešlo jen o výlet

do Madridu, ale o sílu a energii, která byla v celé akci patrná a prýstila jak ze samotných španělských organizátorek a „matek“ kongresu, tak z bohaté účasti žen (a mužů) nejrozličnějších národností, kultur a zkušeností, které však sdílely stejnou myšlenku. Kongres lze výstižně popsat jako velmi nabitý – časově, tematicky, personálně, vzájemnou podporou, emocemi i společnou vůlí po změně k lepšímu. Nemohl být ukončen příhodněji než spontánním sborovým svoláváním: „*Más mujeres, más justicia!*“, tedy „Více žen, více spravedlnosti!“.

Fotografie

- [1] Ilustrační foto, autor: J. H. Janßen, 21. září 2012, Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0.
- [2] Účastníci konference, zdroj: Asociace španělských žen soudkyň (AMJE)
- [3] Madrid, autor: CanBea87, 26. září 2018, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0.
- [4] Účastníci konference, zdroj: Asociace španělských žen soudkyň (AMJE)
- [5] Madrid, autor: Fermín Rodríguez Fajardo, 12. dubna 2008, Wikimedia Commons, CC BY 2.0.
- [6] Účastníci konference, zdroj: Asociace španělských žen soudkyň (AMJE)

BLOG NA WEBU CENTRA

Věděli jste, že na Blogu Centra jsou další krátké články o lidskoprávních tématech? Podívejte se [zde](#).

Více na www.centrumlidskaprava.cz

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Vedoucí sekce: Jan Lhotský

Selektivní spravedlnost? Soudci Mezinárodního trestního soudu neudělili povolení k vyšetřování válečných zločinů v Afghánistánu

Zuzana Malá

V dubnu 2019 soudci Mezinárodního trestního soudu rozhodli, že nebude uděleno povolení k vyšetřování údajných válečných zločinů v Afghánistánu spáchaných členy Talibánu a americkými a afghánskými příslušníky. Toto rozhodnutí mnohé rozhořčilo a podnítilo diskuze o tom, zda je soud vůbec schopný vyžadovat spravedlnost od silných hráčů mezinárodního prostředí.

O jaké zločiny se mělo jednat?

Žalobkyně Mezinárodního trestního soudu (MTS) Fatou Bensouda zažádala o otevření vyšetřování údajných zločinů před rokem a půl (viz Bulletin prosinec 2017, s. 13). Dostupné informace poskytly důvod se domnívat, že členové afghánských ozbrojených sil (konkrétně členové *National Directorate for Security*, zkráceně NDS a afghánské policie), Talibánu a členové amerických ozbrojených sil a CIA se dopustili na afghánském území zločinů proti lidskosti a válečných zločinů v období od roku 2003. V případě amerických představitelů se mělo jednat konkrétně o nezákonné mučení a uvěznění, kruté zacházení a sexuální násilí.

Údajně mělo rovněž dojít k přemístění některých členů Talibánu či Al-Káidy do tajných zařízení CIA v Polsku, Rumunsku a Litvě, kde měli být podrobováni krutému vyslýchání. Žalobkyně považovala tuto skutečnost rovněž za důležitou, protože všechny tři země jsou smluvními stranami Římského statutu.

Vztah USA k Mezinárodnímu trestnímu soudu

Negativní postoj Spojených států vůči MTS pramení mimo jiné i z tohoto kroku žalobkyně. Soud byl mnohokrát oficiálními představiteli USA nazván

Žalobkyně Fatou Bensouda [1]

nelegitimním a byla vyjádřena touha „chránit občany a spojence před nespravedlivým stíháním tohoto soudu“.

Ovšem i přesto, že samotné USA nejsou smluvní stranou Římského statutu, jurisdikci by Mezinárodní trestní soud v tomto případě měl. Zločiny totiž byly spáchány na území států, které smluvními stranami jsou.

Argumentace soudců podporující odmítnutí povolení k vyšetřování

Ve svém odůvodnění odmítnutí žádosti žalobkyně soudci MTS argumentovali tím, že vyšetřování těchto zločinů není „v zájmu spravedlnosti“. Tedy, že by za daných okolností bylo vyšetřování neuskutečnitelné a nesloužilo by zájmu obětí.

Američtí vojáci v Afghánistánu v roce 2003 [2]

Zřejmě se zde odvolávají na minimální či nulovou spolupráci, kterou by mohli od Talibánu, afghánské a americké vlády čekat v případě otevření vyšetřování. Vyskytla se zde tedy patrně obava z toho, že by bylo vyšetřování příliš obtížné na to, aby se s ním vůbec začínalo. Argumentem byl také dlouhý časový úsek, který od spáchání zločinů uběhl a odlišná politická situace v Afghánistánu.

Na rozhodnutí soudců mohly mít vliv ale i jiné okolnosti

Roli v rozhodování soudců pravděpodobně hrála také obava z dalšího narušení důvěryhodnosti Mezinárodního trestního soudu. Mnozí komentátoři ovšem tvrdí, že i přesto, že by bylo vyšetřování dopředu marné, ukázalo by, že se MTS nebojí vystoupit proti silným hráčům a je připravený bránit oběti závažných zločinů před každou zemí. Taky by takový krok mohl vyvrátit názor skeptiků, kteří tvrdí, že se Mezinárodní trestní soud cíleně soustředí primárně na africké země a přehlíží zločiny představitelů zemí rozvinutých a především západních. Mnozí kritici nyní prohlašují, že MTS tímto rozhodnutím vyslal jasnou zprávu - tedy že stačí odmítnout spolupráci, aby se stát vyhnul stíhání.

Na rozhodnutí soudců pravděpodobně měla vliv i hlasitá kritika MTS ze strany Spojených států amerických v posledních měsících. Týden před vy-

dáním rozhodnutí USA dokonce žalobkyni Fatou Bensoudě odebrali vízum. Tento akt sám o sobě poukázal na neochotu americké vlády jakýmkoli způsobem s Mezinárodním trestním soudem spolupracovat. Potvrdil rovněž slova Johna Boltona, poradce pro národní bezpečnost prezidenta Donalda Trumpa. Ten vyhrožoval, že pokud by stíhání pokračovalo, zaměří se na soudce MTS, kteří nebudou mít přístup do USA, budou stíháni před americkými soudy a na jakékoli finance, které v USA mají, budou uvaleny sankce (viz Bulletin březen 2019, s. 16)

Rozhodnutí soudců odbornou veřejnost silně překvapilo a zklamalo. Žalobkyně Fatou Bensouda ovšem naznačila, že rozhodnutí soudců pečlivě prozkoumá a případně zvolí i použití dalších legálních nástrojů, jako například odvolání proti tomuto rozhodnutí.

Zdroje

Akande, Dapo and Souza Dias, Talita. The ICC Pre-Trial Chamber Decision on the Situation in Afghanistan: A Few Thoughts on the Interests of Justice. EJIL: Talk!. 18. dubna 2019 (<https://www.ejiltalk.org/the-icc-pre-trial-chamber-decision-on-the-situation-in-afghanistan-a-few-thoughts-on-the-interests-of-justice/>).

Aljazeera. ICC judges deny prosecution request for Afghan probe. 12. dubna 2019 (<https://www.aljazeera.com/news/2019/04/icc-judges-deny-prosecution-request-afghan-probe-190412121528277.html>).

Daňková, Michaela. 2017. Žalobkyně požádala přípravný senát MTS o povolení zahájení vyšetřování situace v Afghánistánu. Centrum pro lidská práva – Bulletin 2017.

Kersten, Mark. The ICC was wrong to deny prosecution request for Afghan probe. Aljazeera. 12. dubna 2019 (<https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/icc-wrong-deny-prosecution-request-afghan-probe-190412101757533.html>).

Malá, Zuzana. 2019. Aktuální vztah USA a Mezinárodního trestního soudu. Centrum pro lidská práva – Bulletin 2019.

Rona, Gabor. More on What's Wrong with the ICC's Decision on Afghanistan. Opinio Juris. 15. dubna 2019 (<http://opiniojuris.org/2019/04/15/more-on-whats-wrong-with-the-iccs-decision-on-afghanistan/>).

Úřad žalobce. Mezinárodní trestní soud. Situation in the Islamic Republic of Afghanistan. 20. listopadu 2017. Štrasburk (https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2017_06891.PDF).

Úřad žalobce. Mezinárodní trestní soud. Situation in the Islamic Republic of Afghanistan. 12. dubna 2019. Štrasburk (https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2019_02068.PDF).

Fotografie

[1] Žalobkyně Fatou Bensouda, zdroj: ICC-CPI

[2] Američtí vojáci v Afghánistánu v roce 2003, Wikimedia Commons, 4. září 2003, Public domain

Zpět na začátek: Imunity státních představitelů v judikatuře Mezinárodního trestního soudu

Nikola Klímová

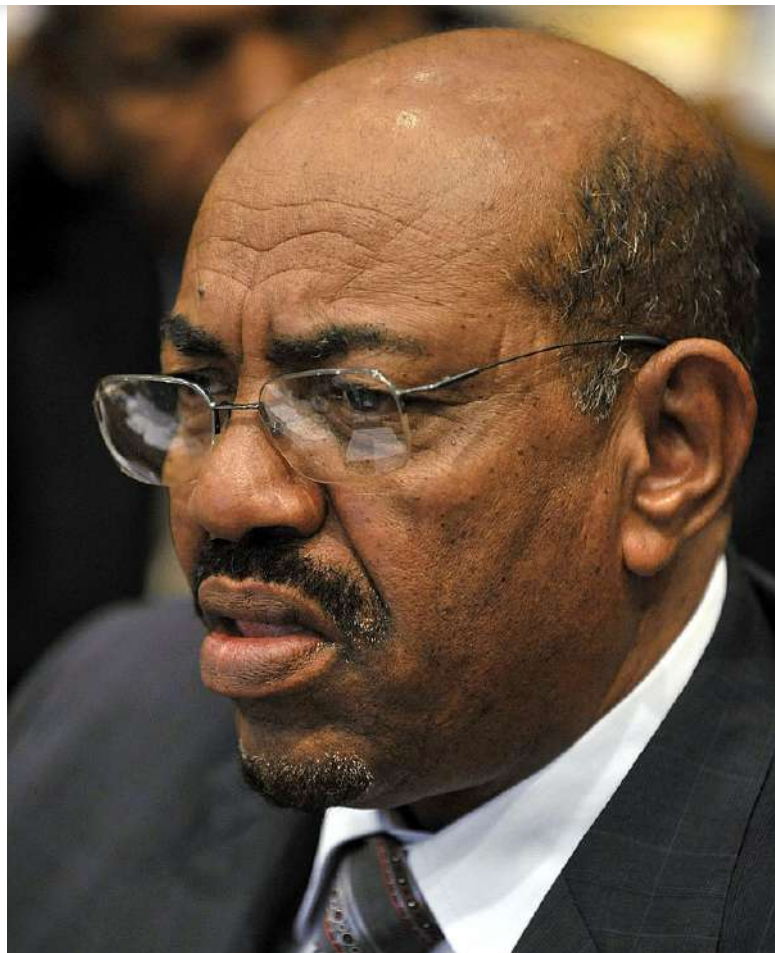
Na počátku května vydal odvolací senát Mezinárodního trestního soudu rozsudek zabývající se neposkytnutím součinnosti Jordánska jakožto smluvní strany Římského statutu při zatčení nedávno svrženého súdánského prezidenta Umara al-Bašíra. Stejně jako v předchozích případech se rozhodnutí potýká s právním konfliktem mezi imunitami vrcholných státních představitelů a trestní odpovědností jednotlivců za zločiny podle mezinárodního práva.

Situace v Dárfúru

Zatýkácí rozkaz proti súdánskému prezidentu Umaru al-Bašírovi byl vydán v květnu 2009 pro podezření ze spáchání válečných zločinů a zločinů proti lidskosti v rámci vyšetřování situace v Dárfúru. O rok později došlo k jeho rozšíření též o podezření ze spáchání zločinu genocidy. Vzhledem k tomu, že Súdán není smluvní stranou Římského statutu ani se dobrovolně nepodřídil jurisdikci Mezinárodního trestního soudu (MTS), bylo vyšetřování zahájeno na základě tzv. oznámení Rady bezpečnosti OSN. V rezoluci 1593 z roku 2005 vyzvali její členové žalobce MTS nejen k prošetření podezření ze spáchání zločinu genocidy, válečných zločinů a zločinů proti lidskosti v období od počátku účinnosti Římského statutu, ale uložili také Súdánu povinnost spolupracovat s MTS v plném rozsahu.

Situace v súdánském Dárfúru je pro MTS dlouhodobou zatěžkávací zkouškou. Jednalo se o první podnět ze strany Rady bezpečnosti OSN k vyšetřování zločinů podle mezinárodního práva spáchaných na území státu, který není smluvní stranou Římského statutu, a zároveň první případ, kdy byl vydán zatýkácí rozkaz proti stávající hlavě státu. Vyšetřování žalobce je však súdánskými úřady považováno za silně zpolitizované a postup MTS je dlouhodobě kritizován jako nepřípustný zásah do vnitřních záležitostí státu.

S neochotou Súdánu spolupracovat s MTS souvisí též dlouholeté potíže při zajištění výkonu zatýkácí-

Svržený súdánský prezident Umar al-Bašír [1]

ho rozkazu proti prezidentu Umaru al-Bašírovi. Od jeho vydání v roce 2009 MTS opakovaně vyzývá smluvní strany ke splnění jejich povinnosti součinnosti, jež vyplývá z části IX. Římského statutu. Doposud však žádný stát, který al-Bašír oficiálně navštívil, žádosti MTS nebyl ochotný vyhovět, neboť súdánský prezident požíval z titulu své funkce osobní imunity podle mezinárodního práva.[1]

Úprava imunit státních představitelů v Římském statutu

Nedávný rozsudek odvolacího senátu MTS týkající se spolupráce Jordánska při výkonu zatýkácího rozkazu proti Umaru al-Bašírovi je dalším ze série kontroverzních rozhodnutí, která se snaží vyřešit rozpory mezi trestní odpovědností jednotlivců za zločiny podle mezinárodního práva na straně jedné a imunitami státních představitelů vycházejícími z mezinárodního obyčejového práva na straně druhé. Pro bližší pochopení rozsudku odvolacího senátu je však nejprve nutné v krátkosti představit, jak se s problematikou imunit vyrovnává smluvní režim Římského statutu.

Protirežimní demonstrace v Súdánu [2]

Problematika imunit státních představitelů je v Římském statutu řešena ve dvou ustanoveních. Primární úprava je obsažena v čl. 27 Římského statutu, který odstraňuje jak funkční, tak osobní imunity a umožňuje tak MTS výkon jurisdikce bez ohledu na postavení pachatelů zločinů podle mezinárodního práva. Vzhledem k povaze Římského statutu jako mezinárodní smlouvy, jež se řídí tradičním režimem Vídeňské úmluvy o smluvním právu, je však dané ustanovení aplikovatelné pouze mezi státy, jež ratifikovaly Římský statut, a nemá právní účinky vůči nesmluvním stranám.

Jak je však patrné z příkladu situace v Dárfúru, jurisdikci MTS lze pomocí tzv. oznámení Rady bezpečnosti OSN založit i vůči nesmluvním stranám Římského statutu. V takovém případě vstupuje do hry též úprava imunit státních představitelů v čl. 98 Římského statutu, který ukládá MTS povinnost, aby před požádáním smluvních stran o součinnost zajistil spolupráci dotčené nesmluvní strany vzdáním se imunit propůjčených jejím státním představitelům. Na základě dobrovolného zřeknutí se imunit zaniká konflikt mezi povinnostmi smluvních stran Římského statutu respektovat nedotknutelnost státních představitelů jiných států, jež vyplývá z mezinárodního obyčejového práva, a povinnostmi vyhovět žádosti MTS o spolupráci, například ve for-

mě výkonu zatýkacího rozkazu. Vzhledem k tomu, že Súdán se vzdáním se imunit doposud nevyslovil souhlas, však tento konflikt v souvislosti s trestním stíháním Umara al-Bašira nadále přetrvává.

Kontroverzní rozhodnutí ve věci Jordánska

V judikatuře MTS lze identifikovat celkem tři odlišné směry argumentace, pomocí níž se soudci snaží rozpor mezi mezinárodním obyčejovým právem a Římským statutem překonat. V květnovém rozhodnutí ve věci Jordánska se odvolací senát přiklonil k velmi nečekanému závěru, že čl. 27 Římského statutu reflektuje stávající mezinárodní obyčejové právo, čímž se stává závazným i pro nesmluvní strany. MTS se tak vrátil k rozhodnutí přípravného senátu ve věci Malawi z roku 2011, podle něhož neexistuje pravidlo mezinárodního obyčejového práva, které by bránilo trestnímu stíhání úřadujících státních představitelů pro zločiny podle mezinárodního práva před mezinárodními soudy.

Tento závěr je však vysoce sporný, a to ze dvou důvodů. Zaprvé, MTS odvozuje existenci pravidla mezinárodního obyčejového práva primárně z rozhodnutí mezinárodních soudů či tribunálů, jež však mají pro danou otázku omezenou platnost. Odstra-

Zasedání Rady bezpečnosti OSN [3]

nění imunit Slobodana Miloševiče za účelem jeho trestního stíhání před Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii (*International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia*, ICTY) bylo výsledkem specifického právního režimu ICTY, jehož statut je součástí rezoluce Rady bezpečnosti OSN přijaté dle kapitoly VII Charty OSN. Tyto rezoluce jsou závazné pro všechny členské státy a mohou tak ovlivnit účinky imunit v mezistátních vztazích.

Přesvědčivější důkaz existence pravidla mezinárodního obyčejového práva na první pohled nabízí rozsudek Mezinárodního soudního dvora (MSD) ve věci *Belgie v. Demokratická republika Kongo*, který uvádí výčet situací, za nichž je možné stíhat úřadující státní představitele požívající osobních imunit pro zločiny podle mezinárodního práva. Podle MSD je jedním z takových případů i trestní stíhání před některými mezinárodními trestními soudy či tribunály. Pomineme-li, že daný výčet tvoří pouze *obiter dictum* rozsudku, klíčovým problematickým bodem zůstává nadále význam pojmu „některé mezinárodní trestní soudy či tribunály“.

Široce pojatou interpretaci lze nalézt v rozhodnutí Zvláštního soudu pro Sierra Leone (*Special Court for Sierra Leone*, SCSL) ve věci Charlese Taylora, který výše zmíněný pojem vyložil jako požadavek způsobu založení trestního soudu či tribunálu. S odkazem na mezinárodní smlouvu mezi Sierra Leone a OSN následně odvolací senát dovedl, že osobní imunity Charlese Taylora nejsou překážkou pro trestní stíhání před SCSL. Podle doktríny je však tato interpretace vysoce sporná, neboť MSD formu-

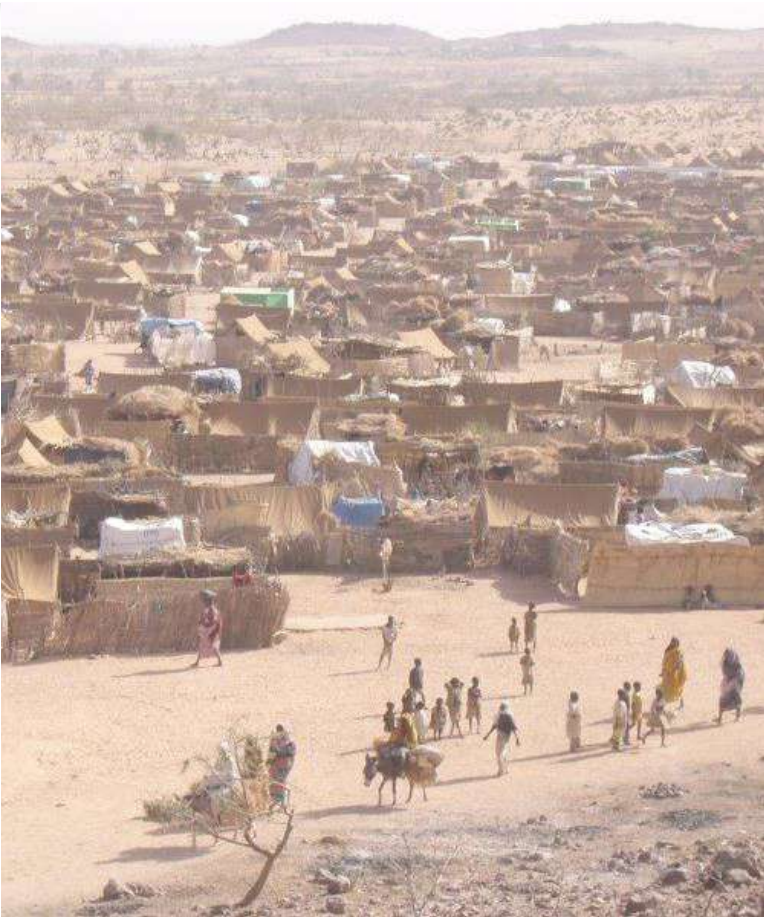
loval své *obiter dictum* především ve světle zkušeností s poválečnými trestními tribunály či *ad hoc* tribunály založenými rezolucemi Rady bezpečnosti OSN. Lze tedy jen těžko předpokládat, že soudci MSD přikládali pojmu stejný význam jako SCSL.

Druhým problémem argumentace MTS ve věci Jordánska a Malawi je její nekonzistentnost se samotným smluvním režimem Římského statutu. Pokud bychom přijali závěr, že čl. 27 Římského statutu odstraňuje imunity státních představitelů nejen ve vztahu ke smluvním, ale též nesmluvním stranám, čl. 98 Římského statutu by zcela ztratil svou funkci. Taková interpretace je však v rozporu s principem efektivity.

Od Malawi k Jihoafrické republice a zase zpět

Vzhledem k těmto nedostatkům MTS svou argumentaci v minulosti několikrát pozměnil. Ve věci týkající se spolupráce Demokratické republiky Kongo při zatčení Umara al-Bašíra se přípravný senát odklonil od původního názoru o neaplikovatelnosti čl. 98 Římského statutu, když potvrdil, že výkon jurisdikce MTS ve vztahu k jeho trestnímu stíhání je závislý na zřeknutí se imunit ze strany soudánské vlády. S odkazem na rezoluci 1593 z roku 2005 však přípravný senát zároveň dovedl, že souhlas Súdánu byl nahrazen rozhodnutím Rady bezpečnosti OSN, které má na základě čl. 103 Charty OSN přednost před povinnostmi států vyplývajícími z jiných pramenů mezinárodního práva. Ani tento výklad však není zcela přesvědčivý, a to ze dvou důvodů. Samotná rezoluce výslovně neobsahuje žádné ustanovení o odstranění imunit Umara al-Bašíra za účelem výkonu jurisdikce MTS. Čl. 103 Charty OSN podle některých komentářů navíc rezoluci propůjčuje nadřazené postavení pouze ve vztahu k mezinárodnímu smluvnímu právu, avšak úprava imunit vychází z mezinárodního obyčejového práva.

Prozatím nejpřesvědčivější argumentaci tak MTS prezentoval v rozhodnutí z roku 2017, jež se zabývá povinností spolupráce ze strany Jihoafrické republiky. Přípravný senát se opětovně opřel o rezoluci 1593 z roku 2005, když poukázal na fakt, že Rada bezpečnosti OSN uložila Súdánu jako nesmluvní straně Římského statutu povinnost spolupráce s MTS v plném rozsahu. Dle interpretace přípravného senátu se tak Súdán stal zavázán totožnými povinnostmi jako smluvní strany Římského statutu, mezi něž patří i odstranění imunit

Uprchlícký tábor pro obyvatele Dárfúru v Čadu [4]

státních představitelů za účelem umožnění výkonu jurisdikce MTS.

Pokračující právní nejistota

Jak je patrné z dosavadní judikatury MTS, kontroverzní rozsudek odvolacího senátu ve věci Jordánska ponechává problematiku aplikovatelnosti imunit úřadujících státních představitelů ve vztahu k trestnímu stíhání před MTS nadále otevřenou. Vzhledem k současné situaci v Súdánu však vyvstávají pochybnosti, zda MTS dostane další příležitost otázku vyjasnit. V dubnu letošního roku došlo v zemi k vyhocení několikaměsíčních protirežimních demonstrací a sesazení Umara al-Bašíra během vojenského převratu z postu prezidenta státu.

Podle posledních veřejně dostupných informací je al-Bašír nyní zadržován na neznámém místě v Súdánu, kde čelí obviněním z praní špinavých peněz, financování terorismu a podněcování k násilným útokům proti demonstrantům. Vzhledem k tomu, že vyšetřování je pravděpodobně prozatím na počátku, nelze s určitostí říci, zda bude rozšířeno

i o zločiny, pro něž vydal MTS v letech 2009 a 2010 zatýkácí rozkaz. V takovém případě by bylo možné s odkazem na čl. 17 Římského statutu namítat, že trestní stíhání Umara al-Bašíra před MTS je nepřijatelné na základě principu komplementarity.

Poznámky

[1] V mezinárodním právu rozlišujeme dva typy imunit státních představitelů. Tzv. osobní imunity jsou propůjčeny pouze úzkému okruhu nejvyšších státních představitelů, jmenovitě hlavě státu, předsedovi vlády a ministru zahraničních věcí, pro všechny typy řízení po dobu výkonu jejich mandátu. Naopak tzv. funkční imunity náleží trvale širokému okruhu osob, avšak pouze pro úkony vykonané v rámci oficiálního úředního postavení.

Zdroje

Akande and Shah, 'Immunities of State Officials, International Crimes, and Foreign Domestic Courts' (2011) 21:4 EJIL 815.

Akande, The Legal Nature of Security Council Referrals to the ICC and its Impact on Al Bashir's Immunities (2009) 7 JICJ 333.

Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium), Judgment, I.C.J. Reports 2002, p. 3.

BBC (2019). Omar al-Bashir charged over dead Sudan protesters (<https://www.bbc.co.uk/news/world-africa-48252942>).

BBC (2019). Sudan coup: Why Omar al-Bashir was overthrown (<https://www.bbc.co.uk/news/world-africa-47852496>).

Prosecutor v. Charles Ghankay Taylor, Decision on Immunity from Jurisdiction, SCSL, Appeals Chamber, SCSL-01-2003-01-I, 31 May 2004.

Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir, Decision Pursuant to Article 87(7) of the Rome Statute on the Failure by the Republic of Malawi to Comply with the Cooperation Requests Issued by the Court with Respect to the Arrest and Surrender of Omar Hassan Ahmad Al Bashir, ICC-02/05-01/09-139, ICC, Pre-Trial Chamber I, 12 December 2011.

Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir, Decision on the Cooperation of the Democratic Republic of the Congo Regarding Omar Al Bashir's Arrest and Surrender to the Court, ICC-02/05-01/09-195, Pre-Trial Chamber II, 9 April 2014.

Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al-Bashir, Decision under Article 87(7) of the Rome Statute on the Non-Compliance by South Africa with the Request by the Court for the Arrest and Surrender of Omar Al-Bashir, ICC-02/05-01/09-302, ICC, Pre-Trial Chamber II, 6 July 2017.

Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al-Bashir, Judgment in the Jordan Referral re Al-Bashir Appeal, ICC-02/05-01/09-397, Appeals Chamber, 6 May 2019.

Fotografie

[1] Svržený súdanský prezident Umar al-Bašír, autor: Jesse B. Awalt, Wikimedia Commons, volné dílo.

[2] Protirežimní demonstrace v Súdánu, autor: M. Saleh, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0.

[3] Zasedání Rady bezpečnosti OSN, autor: U.S. Department of State, Wikimedia Commons, volné dílo.

[4] Uprchlícký tábor pro obyvatele Dárfúru v Čadu, autor: Mark Knobil, Wikimedia Commons, CC BY 2.0.

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Vedoucí sekce: Monika Hanych a Hubert Smekal

Spojené království bezdůvodným výslechem a prohlídkou na letišti porušilo právo na soukromý život

Michal Kubica

Evropský soud pro lidská práva koncem února letošního roku vynesl rozsudek ve věci *Beghalová proti Spojenému království*, v němž shledal porušení práva stěžovatelky Sylvie Beghalové na respektování jejího soukromého života. Dle názoru Soudu zákon, který opravňoval policisty a imigrační úředníky k zastavení, výslechu a provedení prohlídky osob v přístavech, na letištích a mezinárodních železničních terminálech, neobsahoval dostatečné záruky proti zneužití.

Zastavení na letišti, prohlídka a výslech bez přítomnosti advokáta

Stěžovatelka Sylvie Beghalová je francouzskou občankou, která v době incidentu bydlela v Anglii. V lednu 2011 se sem vracela z Francie, kde předtím navštívila ve vězení svého manžela odsouzeného za zločiny spojené s terorismem. Na letišti v East Midlands ji zastavila policie a vzala do výslechové místnosti, kde stěžovatelka dostala možnost zavolat svému právnímu zástupci. Následně byla podrobená osobní prohlídce a policie prohlédla taktéž její zavazadla.

Po celou tuto dobu ji policie nezatkla, ale sdělila jí, že bude vyslechnuta v souladu s protiteroristickým zákonem, který dává policistům a imigračním úředníkům pravomoc k zastavení, výslechu a provedení prohlídky osob v přístavech, na letištích a mezinárodních železničních terminálech, a to bez jakéhokoliv důvodného podezření, že by osoba mohla být pro Spojené království bezpečnostním rizikem. Dotyčná osoba je povinna vypovídat, v opačném případě se vystavuje riziku trestního stíhání.

Sylvia Beghalová byla po svém zastavení policií následně vyslýchána bez přítomnosti svého právního zástupce, který v krátkém časovém období mezi zastavením stěžovatelky a jejím výslechem nestačil na letiště dorazit. Policie stěžovatelce pokládala

Policistka a pracovnice hraniční kontroly ve Spojeném království [1]

otázky týkající se její finanční situace, rodinného zázemí a také její cesty do Francie. Vzhledem k nepřítomnosti svého právního zástupce však stěžovatelka odmítla na většinu otázek odpovědět a za toto odmítnutí spolupráce ji policie následně obvinila.

Nedostatečné záruky proti zneužití

Soud rozhodoval o argumentaci stěžovatelky, jež namítala rozpor celého procesu svého zastavení, prohlídky své a svých zavazadel i vyslýchání bez přítomnosti advokáta s Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv („Úmluva“), konkrétně především s článkem 8, tedy právem člověka na respektování rodinného a soukromého života.

Stěžovatelka ve stížnosti zmiňovala především absenci pojistek proti zneužití dotčených ustanovení protiteroristického zákona policií, zejména chybějící nutnost objektivního podezření jako předpokladu pro zastavení a následný výslech vytipované osoby. Dle stěžovatelky současné znění zákona umožňuje

Budova Evropského soudu pro lidská práva [2]

policii a imigračním úředníkům zastavovat a vyslýchat osoby zcela náhodně, což může znamenat také výsledky na základě libovůle nebo osobních předsudků příslušníků policie a úředníků. Stěžovatelka dále namítala povinnost vypovídat pod hrozbou trestního stíhání, a to i v případě, že výsledku není přítomen advokát. Možnost soudního přezkumu rozhodnutí policie či imigračních úředníků je navíc velmi limitovaná.

Vláda Spojeného království uvedla, že neexistují žádné důkazy o tom, že by toto oprávnění policie bylo jakýmkoliv diskriminačním způsobem zneužíváno. Také pojistky proti zneužití jsou dle názoru vlády dostatečné, neboť existuje limitace maximálně devíti hodin, po které může být osoba zastavena a vyslýchána, a celý proces lze následně podrobit soudnímu přezkumu. Dále vláda rovněž zmínila, že vstupní a výstupní body Spojeného království jsou první linií obrany proti vstupu teroristů, proto je potřeba je co nejpečlivěji střežit. Dle názoru vlády je navíc možné právo na respektování soukromí omezit v souladu se zákonem v zájmu národní bezpečnosti.

Ve svém rozhodnutí však Soud dal následně za pravdu stěžovateli, když uvedl, že neposkytnutím dostatečných záruk proti zneužití nelze protiteroristický zákon Spojeného království považovat za zákon v tom smyslu, v jakém o něm hovoří článek 8 odst. 2 Úmluvy. Záruky proti zneužití byly dle Soudu zcela nedostatečné. Osoba totiž může být policií bez existence jakéhokoliv objektivního důvodu zastavena a vyslýchána pod hrozbou trestního stíhání i bez přítomnosti advokáta, kdy jedinou limitací této pravomoci je, že doba tohoto zastavení a výsledku nesmí překračovat devět hodin.

I přes ujištění ze strany vlády o možnosti soudního přezkumu Soud dále uvedl, že v případě, kdy zákon umožňuje policii zastavit a vyslýchat osobu bez existence jakéhokoliv objektivního důvodu, je velmi obtížné toto rozhodnutí následně zpochybnit před soudy. Nedostatečný byl dle názoru Soudu rovněž nezávislý dohled nad uplatňováním této pravomoci ze strany policie a imigračních úředníků. Soud proto shledal, že bylo porušeno stěžovatelčino právo na respektování soukromého života.

Zdroje

Ip, John: Suspicionless Stop and Search Powers at the Border and Article 8: Beghal v United Kingdom, Strasbourg Observers, 18. dubna 2019 (<https://strasbourgobservers.com/2019/04/18/suspicionless-stop-and-search-powers-at-the-border-and-article-8-beghal-v-united-kingdom/>).

Davoise, Marie: New ECtHR judgment on terrorism legislation and respect for private life: is Beghal v UK the conclusion to an old chapter, or the beginning of a new one?, INTLAWGRRLS, 4. března 2019.

(<https://ilg2.org/2019/03/04/new-ecthr-judgment-on-terrorism-legislation-and-respect-for-private-life-is-beghal-v-uk-the-conclusion-to-an-old-chapter-or-the-beginning-of-a-new-one/>).

Beghal proti Spojenému království, Evropský soud pro lidská práva – rozsudek ze 28. února 2019 (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-191276>).

Fotografie

[1] Policistka a pracovnice hraniční kontroly ve Spojeném království. Autor: ukhomeoffice, zdroj: Wikimedia Commons, CC-BY-2.0.

[2] Budova Evropského soudu pro lidská práva. Autor: Simon, zdroj: Flickr.com, CC BY-NC-ND 2.0.

[3] Jednací síň Evropského soudu pro lidská práva. Autor: CherryX, zdroj: Wikimedia Commons, CC-BY-SA-3.0.

Jednací síň Evropského soudu pro lidská práva [3]

Právní vztah ke společenské matce patří k nejlepším zájmům dítěte

Sabina Škrobánková

Evropský soud pro lidská práva se po letech znovu zabýval otázkou vnitrostátního uznání právního vztahu mezi rodiči a dítětem narozeným z náhradního mateřství.

Velký senát tak činil v reakci na předběžnou otázku, kterou mu položil francouzský kasační soud v říjnu loňského roku. Francouzský soud žádal Evropský soud pro lidská práva (dále jen „Soud“) o posouzení, zda by stát překročil možnou míru uvážení v situaci, kdy by neuznal právní vztah mezi společenskou matkou a dítětem narozeným náhradní matce.

Dále chtěl vyjasnit, jestli je podstatné, či vajíčka byla při oplození použita, a také, zda stát dostojí požadavkům pro něj vyplývajícím z článku 8 Evropské úmluvy o ochraně základních lidských práv a svobod (dále jen „Úmluva“) tím, že společenské matce umožní vznik právně relevantního vztahu k dítěti prostřednictvím adopce.

Evropský soud se náhradním mateřstvím nezabýval poprvé

Štrasburský soud obdobnou otázku řešil již v minulosti, konkrétně v případech *Labassee proti Francii* a *Mennesson proti Francii*, kdy došel k závěru, že vnitrostátní neuznání právního vztahu mezi biologickým otcem a dítětem, které odnosiла náhradní matka v zahraničí, je v rozporu s článkem 8 Úmluvy, který garantuje právo na respektování rodinného a osobního života. Soud tehdy uvedl, že neuznání takového vztahu by bylo porušením práva dítěte na osobní život, nikoliv porušením práva na respektování rodinného života.

Povinnost státu uznat právní vztah dítěte ke společenské matce zůstala až do letošního dubna nevyřešená. Na jaře se však Soud, opět v souvislosti s francouzským vnitrostátním soudním řízením ve věci manželů *Mennesson*, vyjádřil i k této dosud otevřené otázce.

Soud v posudku zdůraznil nejlepší zájem dítěte [1]

Rozdílné přístupy k náhradnímu mateřství

Náhradní mateřství je jedním z institutů zahrnujících řadu etických aspektů a jeho právní úprava se liší jak mezi kontinenty, tak i napříč Evropou. Podstata náhradního mateřství spočívá v tom, že tzv. náhradní matka na žádost páru, většinou manželského, pro něj odnosi a porodí dítě, a to zpravidla za finanční odměnu, či alespoň náhradu nákladů vzniklých v souvislosti s těhotenstvím. Dítě může být počato buď prostřednictvím umělého oplození vajíčka společenské matky, tedy ženy, která dítě po porodu vychovává poté, co se ho náhradní matka zřekne, nebo může být oplozněno přímo vajíčko náhradní matky. I tato odlišnost početí byla předmětem předběžné otázky, na niž štrasburský soud odpovídal.

Velký senát v rámci řízení přistoupil k porovnání legislativní úpravy náhradního mateřství v celkem třiačtyřiceti signatářských státech Úmluvy, s výjimkou Francie. Výsledkem průzkumu bylo zjištění, že jen devatenáct států povoluje či alespoň toleruje náhradní mateřství, oproti dvaceti čtyřem zemím, kde je tento druh mateřství zakázán. Mezi ty patří například Norsko či sousední Německo a Slovensko. V občanském zákoníku České republiky se náhradní mateřství objevuje v souvislosti s osvojením dítěte, kdy předpis stanoví, že vyloučení osvojení mezi osobami příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci neplatí pro případ náhradního mateřství.

Soud v poradním posudku dále uvedl, že i některé ze států, v nichž je náhradní mateřství zakázáno,

Nejistota pro dítě je nepřijatelná [2]

uznávají titul otcovství biologického otce k dítěti z právního hlediska. V devatenácti státech má pak i společenská matka nárok na uznání rodičovského vztahu k dítěti.

Způsob uznání zůstává na uvážení států

Ve věcech mravně a eticky nejasných otázek disponují signatářské státy vyšší mírou uvážení co do možnosti jejich vnitrostátní úpravy. Článek 8 Úmluvy státům nestanoví obecnou povinnost předem uznat zákonný vztah mezi společenským rodičem a dítětem narozeným surrogátní matce. Velký senát nicméně došel k závěru, že obecné *a priori* odmítnutí uznání takového vztahu matky k dítěti by nebylo v souladu s nejlepšími zájmy dítěte. Mohlo by na ně mít negativní dopad nejen v oblasti rodičovské péče či dědických nároků, ale třeba i pro obdržení samotného občanství.

Soud nestanovil konkrétní způsob, jehož prostřednictvím musí státy dojít k naplnění požadavků plynoucích z článku 8 Úmluvy. Adopce může mít to-

tiž stejné vnitrostátní dopady jako zaregistrování rodného listu s uvedenými jmény společenských rodičů, který byl platně vydán v místě narození dítěte. Samotná forma uznání zůstává na uvážení jednotlivých států. Doba nejistoty, v níž se dítě nachází v době, kdy na vnitrostátní úrovni není jeho vztah k surrogátní matce právně uznán, však musí být co nejkratší.

Co přinese budoucí vývoj?

Tím, že Soud postavil nejlepší zájem dítěte na první místo a uložil tak státům povinnost vnitrostátně uznat vztah mezi ním a jeho společenskou matkou, prakticky upozadil negativní aspekty, které s sebou náhradní mateřství může nést. Patří mezi ně kupříkladu možnost dítěte znát svůj vlastní původ.

Otázkou zůstává, zda odpadnutí vnitrostátních překážek nepovede jak k potenciálnímu nárůstu, tak i ke zneužívání náhradního mateřství. V tuto chvíli je jisté jen to, jakým způsobem mají státy k právnímu vztahu mezi dítětem a jeho společenskými rodiči – matkou i otcem, přistupovat.

Zdroje

Evropský soud pro lidská práva. 2019. Grand Chamber Advisory opinion requested by the French Court of Cassation (Request no. P16-2018-001). Štrasburk: (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=003-6380464-8364383>).

Evropský soud pro lidská práva. 2019. Grand Chamber Advisory opinion requested by the French Court of Cassation, Request no. P16-2018-001, Legal summary. Štrasburk: (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=003-6380799-8365006>).

Fotografie

[1] Soud v posudku zdůraznil nejlepší zájem dítěte. Autor: Meagan, zdroj: Flickr, CC-BY-2.0.

[2] Nejistota pro dítě je nepřijatelná. Zdroj: Pixabay, Autor: Public-DomainPictures. CC0.

CENTRUM JE NA FACEBOOKU

Chcete být v obraze i mezi jednotlivými čísly Bulletinu? Sledujte náš facebookový profil:

www.facebook.com/Centrumlidskaprava

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva

Vedoucí sekce: Nela Černotová

Caster Semenyaová neuspěla v rozhodčím řízení ohledně nového pravidla

Martin Pracný

Mezinárodní asociace atletických federací představila v roce 2018 nové pravidlo zakazující závodit na určitých tratích atletkám se zvýšenou hladinou testosteronu bez podstoupení hormonální léčby. Atletka Caster Semenyaová ohledně pravidla podala žalobu k Mezinárodní sportovní arbitráži, ta však v květnu tohoto roku žalobu zamítla.

Jihoafrická dvojnásobná olympijská vítězka závodící v běhu na středních tratích Caster Semenyaová je nejznámější atletkou, které se pravidlo o zákazu startu na tratích od 400 metrů do 1 míle v případě nepodstoupení hormonální léčby týká. Mezinárodní asociace atletických federací (*International Association of Athletics Federations*, IAAF) zavedení pravidla obhajuje tím, že vysoká přirozeně se vyskytující hladina testosteronu v těle tzv. intersexuálů, mezi které patří například osoby mající navenek pohlavní orgány jednoho pohlaví a zároveň vnitřní pohlavní orgány opačného pohlaví, umožňuje nespravedlivou konkurenční výhodu při závodění se soupeřkami s běžnými ženskými dispozicemi.

Semenyaová kvůli své svalnaté postavě „bojuje“ o právo startovat v ženském startovním poli již delší dobu. Po triumfu na Mistrovství světa v atletice v roce 2009 dokonce rok nemohla závodit, jelikož IAAF zkoumala, zda je opravdu ženou. Závodění jí nakonec bylo povoleno, ale v roce 2010 došlo k zavedení limitu pro hladinu testosteronu v těle ženských atletek. Semenyaová, která má přibližně třikrát vyšší hladinu testosteronu, než průměrná žena, podstoupila hormonální léčbu, aby mohla dále závodit. V důsledku léčby ale klesla její výkonnost. Pravidlo o povoleném limitu testosteronu bylo nakonec v roce 2015 zrušeno. Výkonnost Semenyaové v důsledku přerušení léčby opět vzrostla a na olympijských hrách v Rio de Janeiru získala v běhu na 800 metrů zlatou medaili.

Jihoafrická atletka Caster Semenyaová [1]

Nové pravidlo má přinést spravedlivé podmínky v ženské atletice

Semenyaová se spolu s Jihoafrickou sportovní konfederací ohledně nového pravidla, které bylo představeno v roce 2018 a které označuje za diskriminační, obrátila s rozhodčí žalobou na Mezinárodní sportovní arbitráž. Senát složený ze tří rozhodců v květnu 2019 v poměru 2:1 po více než dvouměsíčním projednávání konstatoval, že pravidlo IAAF je sice diskriminační pro sportovkyně s odlišným sexuálním vývojem, ale na druhou stranu vyšší hladina testosteronu přináší značné výhody při závodění, a opatření IAAF je tak nezbytné, rozumné a přiměřené k tomu, aby byly zajištěny spravedlivé podmínky v ženské atletice.

Původně mělo pravidlo vstoupit v účinnost již v listopadu roku 2018, ale IAAF rozhodla, že počká na výsledek výše zmíněné arbitráže. Po jejím vyhlášení bylo rozhodnuto, že pravidlo bude účinné od 8. května 2019. Znamená to, že všechny sportovkyně s odlišným sexuálním vývojem, které se obvykle rodí s mužskými pohlavními orgány (varlaty), budou muset snížit hladinu testosteronu ve svém

Sídlo Mezinárodní sportovní arbitráže v Lausanne [2]

těle na méně než pět nanomolů na litr krve, a to šest měsíců před startem na mezinárodní úrovni na tratích od 400 metrů do 1 míle. Ovšem pro letošní podzimní Mistrovství světa v katarském Dauhá udělala IAAF ohledně šestiměsíční lhůty výjimku s tím, že léčba musí být zahájena okamžitě po vstupu pravidla v platnost.

Zda však bude Caster Semenyaová na šampionátu v Dauhá obhajovat titul mistryně světa na 800 metrů zůstává otázkou. Atletka totiž zatím pouze sdělila, že se hormonální léčbě nepodrobí a nehodlá ani končit s kariérou. To by ve výsledku znamenalo, že se hodlá přeorientovat na tratě, na nichž zmíněné pravidlo neplatí.

Jihoafrická sportovní konfederace a Mezinárodní olympijský výbor se k novému pravidlu vyjádřili negativně a vyslovili podporu atletkám, kterých se dotkne. Rozhodnutí Mezinárodní sportovní arbitráže však nemusí být definitivním rozhodnutím. Semenyaová využila možnosti opravného prostřed-

ku a odvolala se k Nejvyššímu švýcarskému soudu v Lausanne. Švýcarský civilní soud po obdržení odvolání rozhodl o pozastavení pravidla a vyzval IAAF, aby se k odvolání vyjádřila.

Zdroje

- Associated Press. 2019. "Athletics South Africa to appeal against Caster Semenya ruling" The Guardian. 14. 5. 2019 (<https://www.theguardian.com/sport/2019/may/14/athletics-south-africa-to-appeal-against-caster-semenya-ruling>)
- Dunbar, Graham. 2019. "Caster Semenya Loses Appeal Against IAAF Testosterone Rules" Time. 1. 5. 2019 (<http://time.com/5580973/caster-semenya-loses-appeal-testosterone-rules/>)
- Bull, Andy. 2019. "Cas tried to provide a clear verdict on Caster Semenya but left a tangled mess" The Guardian. 1. 5. 2019 (<https://www.theguardian.com/sport/2019/may/01/cas-caster-semenya-verdict-mess>)

Fotografie

- [1] Jihoafrická atletka Caster Semenyaová, autor: Yann Caradec, Flickr, CC BY-SA 2.0
- [2] Sídlo Mezinárodní sportovní arbitráže v Lausanne, autor: Fanny Scherzer, Wikimedia Commons, CC BY 3.0

Budování Velkého bratra: systém sociálních kreditů v Číně

Aneta Boudová

Čína v současnosti testuje nový systém sociálních kreditů, které představují nástroj k hodnocení každodenního chování čínských občanů. Ti jsou sledováni pomocí nejmodernějších technologií a následně za své chování zvýhodňováni či sankcionováni.

Již od roku 2014 probíhá testování nového systému, který má dle čínské vlády do tamní společnosti přinést větší efektivitu, transparentnost a důvěru. Systém spočívá v udělování tzv. sociálních kreditů. Občané dostávají kredity za dobré chování a za špatné jsou jim kredity naopak odebrány.

Za špatné chování je považováno jak chování v rozporu s právem, jakým je neplacení daní, parkování na zakázaných místech nebo jízda nadměrnou rychlostí, tak i chování, které není v rozporu s psaným předpisem, ale vláda ho považuje za špatné. Příkladem může být nadměrné utrácení nebo nadměrné hraní videoher, kupování alkoholu, užívání drog nebo i příliš času stráveného na sociálních sítích. Za špatné chování se považuje i kritika systému nebo samotné vlády.

Za toto chování jsou občané trestáni například omezením možnosti cestovat. Se špatným hodnocením si čínský občan nemůže koupit třeba jízdenku do první třídy nebo letenku. Také nedosáhne na povýšení a jeho dětem je znemožněno přihlásit se na prestižní školy. Zároveň čínský systém využívá tzv. peer pressure. Občané se špatným chováním, tedy například ti lidé, kteří přejdou přechod na červenou, jsou poté zobrazeni na velkých tabulích u přechodu jako hříšníci. Tento systém má odradit občany od porušování pravidel a špatného chování na základě jejich strachu z veřejného zostuzení.

Za nejvyšší trest je považováno označení slovem „nedůvěryhodný“. Tito občané jsou na tzv. blacklistu, který je spravován čínskými soudy. Pro nedůvěryhodné platí ta nejprísnejší omezení. Možná je však překvapivé, že k vymazání ze seznamu nedůvěryhodných postačí zaplacení administrativního poplatku.

Čínský voják [1]

Odměna za dobré skutky

Na druhou stranu, přispívání na charitu, vrácení nalezené peněženky nebo včasné splacení dluhu je považováno za dobré chování, za které náleží odměna. Ta spočívá například v získání různých slev na cestování nebo bydlení, takto je občanům například snížena záloha při uzavření nájemní smlouvy. Jsou pro ně zjednodušeny administrativní úkony a také nemusí dlouho čekat u lékaře. Systém tak zasahuje téměř do všech sfér života čínské společnosti.

Čínská ulice [2]

Nejednotnost systému

Jelikož je celý systém dosud ve fázi testování, stále neexistuje centrální orgán sběru dat a jejich hodnocení. Data o občanech sbírají jak orgány státní správy, tak soukromé společnosti. Subjekty sbírají data ze sociálních sítí, nákupních portálů, finančních institucí, lékařských záznamů, ale také data z kamerových systémů. Právě na ty tento systém velmi spoléhá. Čína je jednou z nejvyspělejších zemí co se týče technologií, včetně těch, které dokáží rozpoznat obličeje. Právě tyto technologie jsou využívány pro sledování chování občanů. V některých regionech využívají příslušníci policie chytré brýle, které dokáží na základě obličeje identifikovat jednotlivé občany a poskytnout policii základní údaje přímo na místě.

Nejednotný je prozatím nejenom sběr dat, ale i způsob využívání systému. Ne všechny regiony zavedly systém v plné míře, liší se vyhodnocování dat i intenzita sledování na různých místech. Dvě podobné křižovatky nebo dvě podobná parkoviště ve stejném městě nemusí být sledována stejným způsobem.

Situace se změní od příštího roku, kdy má být systém oficiálně a povinně funkční po celé zemi. To, že je nyní systém ve fázi testování a je funkčně a teritoriálně roztržštěn, však neznamená, že by současná verze již neovlivňovala životy mnoha milionů čínských občanů. Doposud byla nejméně dvaceti milionům lidí omezena svoboda pohybu, a to tak, že občanům s nízkým skóre nebylo dovoleno koupit si letenku nebo lístek na vlak. Asi třem stům tisícům lidí bylo odepřeno povýšení na základě jejich nízkého skóre a přibližně stu lidí bylo dokonce zakázáno vycestovat ze země kvůli neplacení daní.

Podle oficiálních prohlášení vlády se má jednat o systém, který má zlepšit fungování a efektivitu celé společnosti. Zatím se zdá, že i čínští občané, dlouhodobě zvyklí žít pod drobnohledem čínské komunistické vlády, cenzurou a četnými restrikcemi, nevnímají nový systém jako příliš velký zásah do jejich životů. Občané, kteří na toto téma byli dotázáni, se pozitivně vyjadřovali například ke zvýšení bezpečnosti. Na křižovatkách, kde často docházelo k dopravním nehodám, se provoz po instalaci kamer s rozpoznáním obličejů zlepšil. V do-

mech, kde byl nainstalován stejný systém, se snížila kriminalita. Průkaznost všech anket a veřejných průzkumů je však silně narušena právě dotyčným systémem kontroly. Jak již bylo uvedeno výše, jedním z forem špatného chování je i kritika systému.

Dopady systému

Čínský kreditový systém má velký potenciál rozdělit společnost do dvou kategorií, a ještě více rozevřít nůžky mezi bohatou a chudou vrstvou společnosti. Zatímco bohatí se budou moci ze svých přestupků vykoupit, ať už zaplacením administrativního poplatku nebo dobrým chováním ve formě přispívání na charitu, chudí občané si toto nebudou moci dovolit. Mohou se tak propadnout do tzv. negativní spirály, kdy na základě neschopnosti splácet budou označeni jako nedůvěryhodní, nedostanou se na dobrou školu či nedostanou dobře placenou práci a jejich skóre se bude nadále propadat.

Mimo to je nesporné, že ukládání takového množství dat ohledně každodenního života občanů je snadno zneužitelné. Nejen že dosud nebylo vyřešeno, jak budou data zabezpečována a uchována a jak budou navzájem sdílena mezi různými institucemi, ale zároveň není jasné, k čemu všemu je bude stát využívat.

Pouliční kamery [3]

Centralizovaná komunistická vláda v čele s prezidentem Si Ťin-pchingem tak dostane do rukou nástroj kontroly věrnosti občanů, zamaskovaný do systému lepšího vymáhání dodržování pravidel a řádného života čínských občanů. Zásahy do svobody pohybu a svobody vyjadřování tak budou omlouvány budováním lepší a efektivnější čínské společnosti založené na neomylném chování a kázni.

Zdroje

Kuo, Lin. 2019. „China bans 23m from buying travel tickets as part of 'social credit' systém“. The Guardian. 1. března 2019 (<https://www.theguardian.com/world/2019/mar/01/china-bans-23m-discredited-citizens-from-buying-travel-tickets-social-credit-system>).

Ma, Alexandra. 2018. „China has started ranking citizens with a creepy 'social credit' systém — here's what you can do wrong, and the embarrassing, demeaning ways they can punish you“. Business Insider. 29. října 2018 (<https://www.businessinsider.com/china-social-credit-system-punishments-and-rewards-explained-2018-4>).

Mozur, Paul. 2018. „Inside China's Dystopian Dreams: A.I., Shame and Lots of Cameras“. The New York Times. 8. července 2018 (<https://www.nytimes.com/2018/07/08/business/china-surveillance-technology.html>).

Nittle, Nadra. 2018. „Spend 'frivolously' and be penalized under China's new social credit systém“. Vox. 2. listopadu 2018 (<https://www.vox.com/the-goods/2018/11/2/18057450/china-social-credit-score-spend-frivolously-video-games>).

Fotografie

[1] Čínský voják, autor: mrskyce, zdroj: Flickr CC BY-ND 2.0.

[2] Čínská ulice, autor: mrskyce, zdroj: Flickr CC BY-ND 2.0

[3] Pouliční kamery, autor: Futureatlas.com, zdroj: Flickr CC BY 2.0

OSN schválila novú rezolúciu o znásilnení ako o vojnovom zločine

Dominika Beňková

Koncom apríla schválila Organizácia spojených národov novú rezolúciu, ktorá hovorí o znásilnení ako o vojnovom zbroji. Rezolúcia bola prijatá trinástimi hlasmi vrátane hlasu USA, ktoré ju ešte začiatkom apríla chcelo vetovať. Čína a Rusko sa hlasovania zdržali.

Už v roku 2008 uznala OSN rezolúciou 1820 znásilnenie ako vojnový zločin po prvý krát. Tento čin bol často používaný ako zbraň pri etnických či náboženských konfliktoch, napríklad v Rwande, Kambodži alebo aj v Bosne a Hercegovine a je využívaný aj v súčasnosti. Systematické znásilňovanie postihuje omnoho častejšie ženy a okrem samotného aktu je neraz sprevádzané nútenou prostitúciou, nedobrovoľným tehotenstvom či psychologickými problémami.

Nemecko, ktoré je aktuálne predsedajúcou krajinou Rady bezpečnosti OSN, predložilo novú rezolúciu, ktorá nie len potvrdzuje toto zaradenie, ale hľadá aj možnosti pomoci pre obeť a vynucuje trestanie vinníkov. Nemecko navrhovalo taktiež zriadenie monitorovacieho výboru, ktorý by vyšetroval takéto zločiny, zhromažďoval dôkazy a staral sa o spravodlivý proces a odškodnenie pre poškodené. So vznikom výboru nesúhlasila Čína, Rusko ani Spojené štáty americké.

Problematické stanovisko USA

Voči nemeckému návrhu rezolúcie sa už od počiatku jej tvorby vyjadrovala Trumpova administratíva skôr negatívne. Hlavným problémom bolo vytvorenie nového výboru, ktorý by podľa USA mohol zasahovať do suverenity jednotlivých štátov. Ďalším problémom pre USA bol jazyk použitý v rezolúcii. Za najväčší problém videli použitie výrazu gender, ktoré považovali za krytie liberálnej podpory práv LGBT komunity. V neposlednom rade USA odmietlo podpísať akúkoľvek rezolúciu, ktorá hovorí o sexuálnom či reprodukčnom zdraví. Takúto formuláciu totiž považujú za nepriamu podporu potratov.

Pred hlasovaním sa v OSN sformovala koalícia proti nemeckému návrhu, avšak len Spojené štá-

Zahalená žena [1]

ty hovorili aj o vetovaní celej rezolúcie. Ešte deň pred hlasovaním nebol postoj USA jednotný a vyjednávania vedené Nemeckom, ktoré zastupovalo európske štáty bojujúce za presadenie rezolúcie nevedli ku konsenzu. Po trojhodinovej debate bola rezolúcia s jazykovými úpravami prijatá. Čína ani Rusko za rezolúciu nehlasovali avšak nezastavili jej prijatie.

Obsah rezolúcie

Rezolúcia prijatá koncom apríla 2019 odsudzuje znásilnenie ako zbraň vo vojne a zároveň apeluje na podporu a ochranu obeť takéhoto činu. Dokument prvýkrát v histórii zdôrazňuje potrebu podporovať deti narodené v dôsledku znásilnenia počas vojny a taktiež podporu ich matiek, ktoré môžu trpieť rôznymi psychickými chorobami či traumou. Európske krajiny, ktoré rezolúciu presadzovali, však hovoria o prehre. Zástupca Veľkej Británie sa sťažoval na neochotu Spojených štátov spolupracovať, francúzski a belgickí zástupcovia vyjadrili sklamanie kvôli upravenému zneniu. Nemecko, krajina, ktorá si za tému svojho predsedníctva vybrala ženy, mier a bezpečnosť, považuje

Sídlo OSN v New Yorku [2]

rezolúciu za úspech, avšak poukazuje aj na potrebu ochrany zdravia obetí.

Z pôvodného ambiciózneho nemeckého návrhu sa však podarilo schváliť len niekoľko článkov so skôr všeobecným apelom. Sklamanie z rezolúcie prejavilo aj mnoho medzinárodných organizácií zaoberajúcich sa právami žien vo vojnových konfliktoch, ale aj známe osobnosti, ktoré verejne kritizujú nedostatok medzinárodnej ochrany žien, ktoré sa stali obeťami znásilnenia.

Prijatie rezolúcie je však len prvým krôčikom, ktorý je potrebné nasledovať reálnymi krokmi, ktoré by zastavili túto prax a tiež pomohli obeťom znásilnenia. K dosiahnutiu lepšieho stavu je okrem medzinárodnej politickej podpory potrebné aj verejné pochopenie a uznanie, posilnenie zdravotnej starostlivosti pre obeť znásilnenia či zavedenie programov, ktoré by pomohli obeťom znovu sa začleniť do spoločnosti. Očakáva sa, že Organizácia spojených národov bude pokračovať v snahách

o zlepšenie života obeť znásilnenia v ozbrojených konfliktoch a aj v budúcnosti sa bude snažiť o ich aktívnu ochranu.

Zdroje

- Ford, Liz. 2019. UN waters down rape resolution to appease US's hardline abortion stance. The Guardian. 24.04.2019. <https://www.theguardian.com/global-development/2019/apr/23/un-resolution-passes-trump-us-veto-threat-abortion-language-removed>
- Maas, Heiko and Jolie, Angelina. 2019. Sexual violence is rife in war zones. We must take action. The Washington Post. 22.04.2019. https://www.washingtonpost.com/opinions/2019/04/22/sexual-violence-is-rife-war-zones-we-must-take-action/?utm_term=.91644e353fc7
- United Nations. 2019. Conflict related sexual violence. S/2019/280. <https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2019/04/report/s-2019-280/Annual-report-2018.pdf>

Fotografie

- [1] Zahalená žena, autor: Evgeni Zotov, Flickr, CC BY-NC-ND 2.0
- [2] Sídlo OSN v New Yorku, autor: Yerpo, Wikimedia Commons, CC-BY-SA-3.0

4) Česká republika a lidská práva

Vedoucí sekce: Lucie Nechvátalová

Kauza Krym: Svoboda projevu podnikatele či diskriminace spotřebitele?

Zdeněk Nevřivý

Hotel Brioni Boutique v Ostravě v reakci na anexi Krymu zveřejnil upozornění, že nebude ubytovávat občany Ruské federace, leda by podepsali, že s ní nesouhlasí. Česká obchodní inspekce včetně správních soudů shledala toto jednání jako diskriminační. V dubnu tato rozhodnutí překvapivě zvrátil Ústavní soud. Jaké úvahy jej k tomu vedly?

Skutkový stav

Společnost provozující výše zmíněný hotel (dále jen „stěžovatel“) zveřejnila na svých internetových stránkách a současně i přímo na hotelu následující informaci: „S platností od 24. 3. 2014 neubytováváme občany Ruské federace. Důvodem je anexe Krymu. Služby našeho hotelu mohou využít pouze ti občané RF, kteří se podepíší pod prohlášení, ve kterém vyjádří svůj nesouhlas s okupací Krymu, který odporuje všem normám, které by měly platit v 21. století. Váš hotel Brioni Boutique.“ *Žnění souhlasu bylo následující: „Prohlašuji tímto, že nesouhlasím jako občan Ruské federace s okupací Krymu, který [sic] odporuje všem normám, které by měly platit v 21. století. Jméno a příjmení, adresa a podpis.“*

Průběh kauzy

U stěžovatele byla následně provedena kontrola Českou obchodní inspekcí (dále jen „ČOI“), která kvalifikovala jednání jako porušení zákazu diskriminace dle zákona o ochraně spotřebitele a udělila mu pokutu ve výši 50 000 Kč. Stěžovatelovo odvolání bylo poté zamítnuto, proto se stěžovatel obrátil s žalobou na Krajský soud v Ostravě (dále jen „krajský soud“). Ten sice rozhodnutí ČOI zrušil, avšak z důvodu údajně špatné aplikace zákona.[1] ČOI se obrátila na Nejvyšší správní soud (dále jen „NSS“), který tuto argumentaci krajského soudu zvrátil.

Svoboda projevu [1]

V následném kole krajský soud rozhodl v souladu s rozhodnutím NSS, a navíc i snížil pokutu na 5 000 Kč. Při svém rozhodování využil krajský soud test diskriminace, na jehož základě dospěl zejména k závěru, že opatření stěžovatele zvýhodňovala jednu skupinu spotřebitelů před skupinou ruských spotřebitelů. Závěrem testu bylo pak zjištěno, že zvolený prostředek stěžovatele nebyl přiměřený.

Proti tomuto rozhodnutí podal kasační stížnost naopak stěžovatel, avšak tato stížnost byla soudem zamítnuta. NSS se téměř zcela ztotožnil s názorem ČOI a krajského soudu. Dle NSS nebylo ani podstatné, že jednání stěžovatele bylo reakcí na porušení mezinárodního práva. Soud podpořil své rozhodnutí také úryvkem z knihy Jaroslava Haška: „Host jako host“, řekl Palivec, „třebas Turek. Pro nás živnostníky neplatí žádná politika.“

Nález Ústavního soudu

Ústavní soud (dále jen „ÚS“) svou argumentaci založil zejména na polemice o svobodě projevu v demokratické společnosti a o významu a obsahu podnikatelské činnosti v dnešní době. Jeho argumentace pak primárně nespočívá ani na právu samotném, ale mnohem více využívá paralely vyplývající ze života a z kultury. Ostatně ÚS zmiňuje, že interpretaci NSS považuje za správnou a výrazně nadstandardní. Nerozporuje ani provedení testu

Socha spravedlnosti před Nejvyšším správním soudem [2]

diskriminace. Dle ÚS je názorová odlišnost těmito soudy dána „pouze“ v hodnotové oblasti, tedy v odlišném akcentu na některé základní hodnoty.

Co se týče svobody projevu, tak ÚS klade důraz na odlišnost, mnohost a pestrost lidského života. Zásahy státu do této svobody by měly být minimální a jen v nejdůležitějších případech. Zejména se pak ale zabývá právem na podnikání, což dle ÚS znamená mimo jiné i prostor pro autonomii jednotlivce a jeho prostor pro seberealizaci. V tom se pak propojuje právo na svobodu projevu s právem podnikat. Ústavní soud se tím opět přiklání k závěru, že stát by do práva podnikat, a tedy i projevovat své názory, měl zasahovat co nejméně.

Následně se ÚS zaměřil na obsah projevu stěžovatele, jelikož dle něj se o diskriminaci nejedná, pokud je odlišné zacházení racionálně odůvodněno. Ústavní soud tak odmítá přirovnání NSS k výše uvedenému úryvku z knihy Haška, nýbrž využívá paralelu s doktorem Galénem z Čapkovy Bílé nemocnice, který svým povoláním lékaře aktivně ovlivňoval politické dění ve státě. Řečeno ve zkratce, ÚS považuje projev názoru stěžovatele na anexi Krymu ve formě působení na dotčené osoby za legitimní důvod odlišného zacházení. Dle závěru ÚS má tedy podnikatel právo se též podílet na politickém životě.

Mezi další důvody úspěchu stěžovatele patří dle ÚS to, že odmítnutí ruských občanů nebylo ani

nenávislné ani svévolné, jelikož reagovalo na konkrétní situaci v mezinárodním měřítku, tedy na nezákonnou anexi Krymu. Zde ÚS vytkl NSS, že se nezabýval okolnostmi souvisejícími s anexí Krymu, která je v rozporu s mezinárodním právem a Česká republika se proti tomuto činu veřejně negativně vymezila. Ve prospěch stěžovatele byla i skutečnost, že stěžovatel oznámil své rozhodnutí předvídatelně na internetu, a právě v době, kdy došlo k anexi. Nakonec hotel se nachází v centru Ostravy, tudíž poskytované služby jsou snadno zastupitelné.

Odlišné stanovisko

Proti tomuto nálezu vyjádřil třetí z ústavních soudců, Ludvík David, velmi výrazný nesouhlas, tudíž je vhodné zde zmínit i tento názor. To ostatně vedlo i k tomu, že byl v souladu s § 55 zákona o Ústavním soudu změněn předsedou senátu soudce zpravodaj, který vypracovává návrh nálezu. Soudce David ve svém stanovisku uvádí, že nesouhlasí jak s výrokem, tak s jeho odůvodněním.

Nejprve svou kritiku zaměřil na příliš liberální přístup ÚS k podnikání. Soudce David totiž vidí podstatu podnikání především v odpovědnosti. To znamená, že by podnikatelé měli přijmout případnou odpovědnost i za nevhodný projev ve formě sankce od ČOI. Dále v jednání stěžovatele shledal možný zásah do lidské důstojnosti, jelikož ruští zákazníci se stali pouhým objektem zájmů stěžovatele, aniž by mohli přiměřeně na toto jednání reagovat.

Logo Ústavního soudu [3]

ÚSTAVNÍ
SOUD

Ilustrační foto [4]

Posledním argumentem soudce Davida bylo dle něj nedostatečné vyrovnaní se soudu s ujednáními chránícími práva spotřebitele, čímž bylo dle něj zcela pominuto podústavní právo.

Závěrečné shrnutí

Z tohoto nálezu je zřejmé, že řeší velmi komplikovanou otázku, přičemž argumenty obou stran lze označit za relevantní a hodnotově vyrovnané. To ostatně přiznává i ÚS v tomto nálezu. Dle něj totiž záleží „pouze“ na tom, které z argumentů budou více akcentovány. Zde převážilo právo na podnikání ve spojení s právem na svobodu projevu. Nicméně otázky spojené s ochranou spotřebitele, což je oblast, která má v našem právu silnou pozici, zůstaly zjevně ne zcela zodpovězeny.

V souladu s vyjádřením v obou rozhodnutích je tedy otázkou, zda tento nálezn „neposloužil coby další pražec umožňující, aby ve veřejném prostoru zas o něco povyroستla kolej zrychlující cestu k prorůstání nevraživosti až nenávisti ve společnosti.“ [nálezn Ústavního soudu ze dne 17. dubna 2019, sp. zn. II. ÚS 3212/18.] Intenzita debaty mezi právnickou i laickou veřejností totiž nasvědčuje, že se jedná skutečně o emoce vyvolávající rozhodnutí, jelikož se k němu kriticky vyjádřil i sám předseda ÚS Pavel Rychetský.

Poznámky

- [1] Krajský soud v tomto rozhodnutí namítal, že ČOI byla při posuzování diskriminace vázána pouze antidiskriminačním zákonem, a nikoliv diskriminačními důvody vycházejícími ze zákona o ochraně spotřebitele. NSS však dospěl k závěru, že zákon o ochraně spotřebitele zakazuje diskriminaci i z jiných důvodů než z těch, které jsou výslovně uvedeny v antidiskriminačním zákoně, tudíž je možné zákon o ochraně spotřebitele na tento případ aplikovat.

Zdroje

- Nález Ústavního soudu ze dne 17. dubna 2019, sp. zn. II. ÚS 3212/18.
 Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. června 2018, č. j. 2 As 43/2018 – 27.
 ČT24. Stydím se za rozhodnutí Ústavního soudu, který se zastal hoteliéra, uvedl Rychetský. Podle něj šlo o diskriminaci. Česká televize. 2. 6. 2019 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/donaci/2831738-stydim-se-za-rozhodnuti-ustavniho-soudu-ktery-se-zastal-hoteliara-vedl-rychetsky>).

Fotografie

- [1] Svoboda projevu, autor: Rachel Hinman. Datum pořízení: 22. července 2009. Zdroj: Flickr.
 [2] Socha spravedlnosti před Nejvyšším správním soudem, autor: Michal Klajban. Datum pořízení: 24. července 2012 Zdroj: Wikimedia Commons.
 [3] Logo Ústavního soudu, autor: Ústavní soud. Datum pořízení: 2. července 2016. Zdroj: Wikimedia Commons.
 [4] Ilustrační foto, autor: ivancoi. Datum pořízení: neznámé. Zdroj: Pixabay.

Rasistické komentáře na Facebooku: podmínky pro přiznání postavení poškozeného v trestním řízení

Aneta Frodlová

Ústavní soud rozhodoval o ústavnosti usnesení, kterým Okresní soud v Kladně nepřipustil stěžovatele jako poškozeného do probíhajícího trestního řízení. Jaké jsou podmínky pro přiznání postavení poškozeného? A vyložil je okresní soud ústavně konformním způsobem?

V srpnu roku 2017 uznal Okresní soud v Kladně (dále jen „okresní soud“) obžalovaného vinným ze spáchání trestného činu projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka podle § 404 trestního zákoníku. Obžalovaný se tohoto trestného činu dopustil tak, že na facebookový profil stěžovatele umístil veřejně přístupný příspěvek, ve kterém uvedl: „*Ano, tak se tleskalo nacismu, teď už zbyva ho rozšířit co nejvíce to půjde, ptz takový kokoti, černí, židi, atd... Musí opustit naši vlast, bílou vlast, Evropu a táhnou někam do prdele, nebo este lepe, poslat do plynu jako dřív :-).*“.

Odsouzený svým příspěvkem reagoval na odchod Radka Bangy ze skupiny Gipsy.cz (stěžovatel) z předávání cen Českého slavíka 2015 poté, co byla oceněna hudební skupina Ortel. Za výše popsané jednání byl odsouzenému uložen trest obecně prospěšných prací ve výměře 100 hodin.

Stěžovatel se v červnu roku 2017 připojil k trestnímu řízení s nárokem na náhradu nemajetkové újmy, která byla vyčíslena na 5 000 Kč s odůvodněním, že došlo k zásahu do jeho osobnostních práv, navíc jednání obžalovaného chápal jako útok na jeho osobu a toto jednání lze dle stěžovatele hodnotit jako výhrůžku.

Okresní soud však dospěl k závěru, že stěžovateli v projednávané trestní věci práva poškozeného „*zřejmě nepřísluší*“ a usnesením jej k hlavnímu řízení nepřipustil. Okresní soud uvedl, že dle dostupných důkazů nevzal za prokázané, že by obžalovaný svým příspěvkem cílil výslovně na stěžovatele a vyhrožoval přímo jemu. Naopak v napadeném usnesení konstatoval, že příspěvek byl napsán obecně a cílí na široce vymezenou část obyvatelstva.

Okresní soud v Kladně [1]

Stěžovatel podal proti usnesení ústavní stížnost

Stěžovatel se mimo jiné neztotožnil se závěrem okresního soudu, dle kterého útok nebyl směřován přímo na něj. Uvedený závěr okresního soudu dle stěžovatele nekoresponduje se zjištěným skutkovým stavem a také s doznáním pachatele.

Zásah do osobnostních práv stěžovatele vyplývá především z intenzity útoku, o které svědčí i jemu následně poskytnutá policejní ochrana. Bylo tedy nutné rozhodnout o tom, zda na první pohled neadresné útoky na určitou skupinu osob mohly způsobit újmu v právní sféře jednotlivce.

Dále stěžovatel namítal, že mu bylo odepřeno právo vyjádřit se k trestnímu stíhání, ať už jako svědkovi nebo učiněním tzv. prohlášení o dopadu trestného činu na život. Stěžovatel také uvedl, že okresní soud svým jednáním odepřel ochranu stěžovateli včas uplatněnému nároku, neboť na něj soud nijak nereagoval a předmětné usnesení vydal až po telefonátu zmocněnkyně stěžovatele. Usnesení bylo stěžovateli doručeno až po odsouzení pachatele.

Ilustrační fotografie [2]

Vyjádření okresního soudu

Okresní soud uvedl, že stížnost nepovažuje za přípustnou, jelikož stěžovatel mohl podat odvolání proti chybějícímu výroku o náhradě škody a uplatnit námitky, které nyní tvoří ústavní stížnost. Dále okresní soud popřel, že by jednání odsouzeného bylo adresováno přímo stěžovateli, naopak sdělení odsouzeného směřovalo „do éteru“.

Okresní soud také sdělil, že stěžovateli nic nebrání, aby svůj nárok uplatnil v řízení občanskoprávním a poukázal na to, že skutkový děj byl zcela jasný, soud proto nepovažoval za nutné přizvat ke slyšení kohokoli jiného, jelikož by to právní posouzení věci neovlivnilo.

Právní názor Ústavního soudu

Ústavní soud (dále jen „ÚS“) sdělil, že se nepřiklání k názoru okresního soudu, že stěžovatel mohl podat proti usnesení odvolání, a to hned z několika důvodů.

Zástupkyni stěžovatele byl rozsudek doručen dne 4. září 2017, kdy již byl v právní moci. Navíc stěžovatel nebyl do řízení připuštěn, takže by proti rozsudku nemohl brojit řádnými opravnými prostředky. Dále ÚS konstatoval, že stěžovatel se ústavní stížností brání proti usnesení podle § 206 odst. 3

trestního řádu, proti kterému není žádný opravný prostředek přípustný. Z těchto důvodů považoval ÚS stížnost za přípustnou.

Ustanovení § 206 odst. 3 trestního řádu se týká připuštění osoby do hlavního líčení jako poškozeného, přičemž klíčová je jeho první věta: „*Uplatňuje-li práva poškozeného osoba, které toto právo zřejmě nepřísluší, vysloví soud usnesením, že onu osobu jako poškozeného k hlavnímu líčení nepřipouští.*“ Zákonné znaky poškozeného vymezuje § 43 odst. 1 trestního zákoníku „*ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil (...).*“

ÚS uvedl, že ústavně konformním výkladem uvedeného ustanovení trestního řádu se promítá zásada presumpce přiznání postavení poškozeného, které tedy přísluší každému, kdo se domáhá vstupu do trestního řízení, pokud se neprokáže opak. Slovní spojení „zřejmě nepřísluší“ vyjadřuje, že musí existovat velmi pádné skutkové nebo právní okolnosti, proč konkrétní osobu do řízení jako poškozeného nepřipustit. Okresní soud však tyto pojmy vyložil v neprospěch poškozeného.

Argumentace okresního soudu, že stěžovatel své právo mohl uplatnit v občanskoprávním řízení, neobstojí, jelikož stěžovatel tvrdil, že je poškozený a splňuje požadavky uvedené v trestním řádu. V takovém případě uplatňuje své právo na soudní

ochranu ve formě práva být připuštěn do zahájeného trestního řízení. V projednávaném případě však okresní soud stěžovatele do hlavního líčení nepřipustil, tím porušil stěžovatelovo právo na soudní ochranu, jelikož je výhradně na úvaze konkrétní osoby, zda bude uplatňovat svůj nárok v občansko-právním řízení nebo v trestním řízení.

ÚS sdělil, že za nepřipustnou považuje skutečnost, že okresní soud předjímal vyhodnocování důkazů, které ani neprovedl. Okresní soud tedy postupoval jako by okolnosti svědčící pro nepřipuštění stěžovatele do řízení byly zjevné a nikoli zřejmé, jak vyžaduje § 206 odst. 3 trestního řádu.

Námitku okresního soudu, že pokud by bylo vyhověno argumentaci stěžovatele, pak by poškozenými byli všichni příslušníci dané etnické skupiny, vyhodnotil ÚS jako neopodstatněnou. V rámci posuzování přihlédl i k tomu, že postavení poškozeného se v projednávané věci domáhal pouze stěžovatel. Okresní soud se měl zabývat především tím, zda stěžovateli mohla vzniknout právní újma v příčinné souvislosti s jednáním odsouzeného. Právní sféře stěžovatele se však okresní soud ve svém odůvodnění vůbec nevěnoval.

Závěr

ÚS uvedl, že okresní soud postupoval při vydání předmětného usnesení v rozporu s § 43 odst. 1 a 2 trestního zákoníku a § 206 odst. 3 trestního řádu,

jelikož absentovalo řádné odůvodnění toho, proč stěžovateli práva poškozeného zřejmě nepřísluší. V důsledku toho došlo k porušení práva stěžovatele na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny základních práv a svobod.

Postavení poškozeného není spojeno pouze s uplatněním nároku v adhézním řízení,^[1] nýbrž je spojeno s celou řadou procesních práv, které takto stěžovatel nemohl uplatnit. ÚS napadené usnesení zrušil, avšak dodal, že pro otevření řízení před okresním soudem v této chvíli již není prostor.

Poznámky

- [1] Jedná se o řízení o náhradě škody, která byla způsobena trestným činem. Adhézní řízení je součástí trestního řízení, ale nárok poškozeného se projednává mimo hlavní líčení.

Zdroje

Nález Ústavního soudu ze dne 2. dubna 2019, sp. zn. III. ÚS 3439/17

Zákon č. 40/2012 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Fotografie

- [1] Okresní soud v Kladně, autor: Miaow Miaow, datum pořízení: 1. říjen 2012, zdroj: Wikimedia Commons.
- [2] Ilustrační fotografie, autor: Simon, datum pořízení: 29. ledna 2013, pixabay, CC0 Creative Commons.
- [3] Ilustrační fotografie, autor: lukasbieri, datum pořízení: 9. listopadu 2017, pixabay, CC0 Creative Commons.

Ilustrační fotografie [3]

Vydání ruského hackera Nikulina do USA bylo podle Ústavního soudu nezákonné

Zuzana Zajíčková

Ústavní soud zrušil rozhodnutí ministra spravedlnosti, kterým povolil vydání k trestnímu stíhání v extradičním řízení ruského hackera Nikulina do USA, aniž by bylo ukončeno řízení o jeho žádosti o azyl. V té době totiž stále probíhalo řízení o jeho kasační stížnosti před Nejvyšším správním soudem, přičemž podání kasační stížnosti má v takové věci ze zákona odkladný účinek.

Vývoj předcházející podání ústavní stížnosti

V říjnu roku 2016 přijel Jevgenij Nikulin (dále jako „stěžovatel“) do České republiky na turistické vízum. Den po příjezdu byl ovšem zadržen Policií ČR pro účely trestního stíhání na základě mezinárodního zatykače vydaného USA, přičemž následně o vydání stěžovatele požádalo i Rusko. Stěžovatel se měl údajně dopustit neoprávněného vniknutí do zabezpečené počítačové sítě několika obchodních společností a získat tak přístup k osobním údajům k účtům jejich klientů. Dále se měl dopustit odcizení majetku přes internet v rámci organizované skupiny. Případem se zprvu zabýval Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“), který rozhodl, že vydání stěžovatele je přípustné a lze jej tak vydat do USA i do Ruska.

Stěžovatel podal proti tomuto rozhodnutí stížnost k Vrchnímu soudu v Praze (dále jen „vrchní soud“), který ji zamítl. Soudy poukázaly zejména na to, že jeho trestná činnost byla vedena motivací zisku (nikoliv politického charakteru), obě spáchaná jednání jsou trestná i dle práva ČR a také konstatovaly, že v případě USA nejsou v rámci trestního řízení zjištěny žádné skutečnosti nasvědčující porušování lidských práv. Tamější vězeňský a sankční systém lze navíc hodnotit uspokojivě (a stěžovateli fakticky hrozí trest srovnatelný s trestem tuzemským). Vrchní soud tedy věc uzavřel s tím, že podezření stále trvá a vydání stěžovatele je přípustné.

Stěžovatel následně podal ústavní stížnost proti uvedenému soudním rozhodnutím, která byla odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost (blíže viz

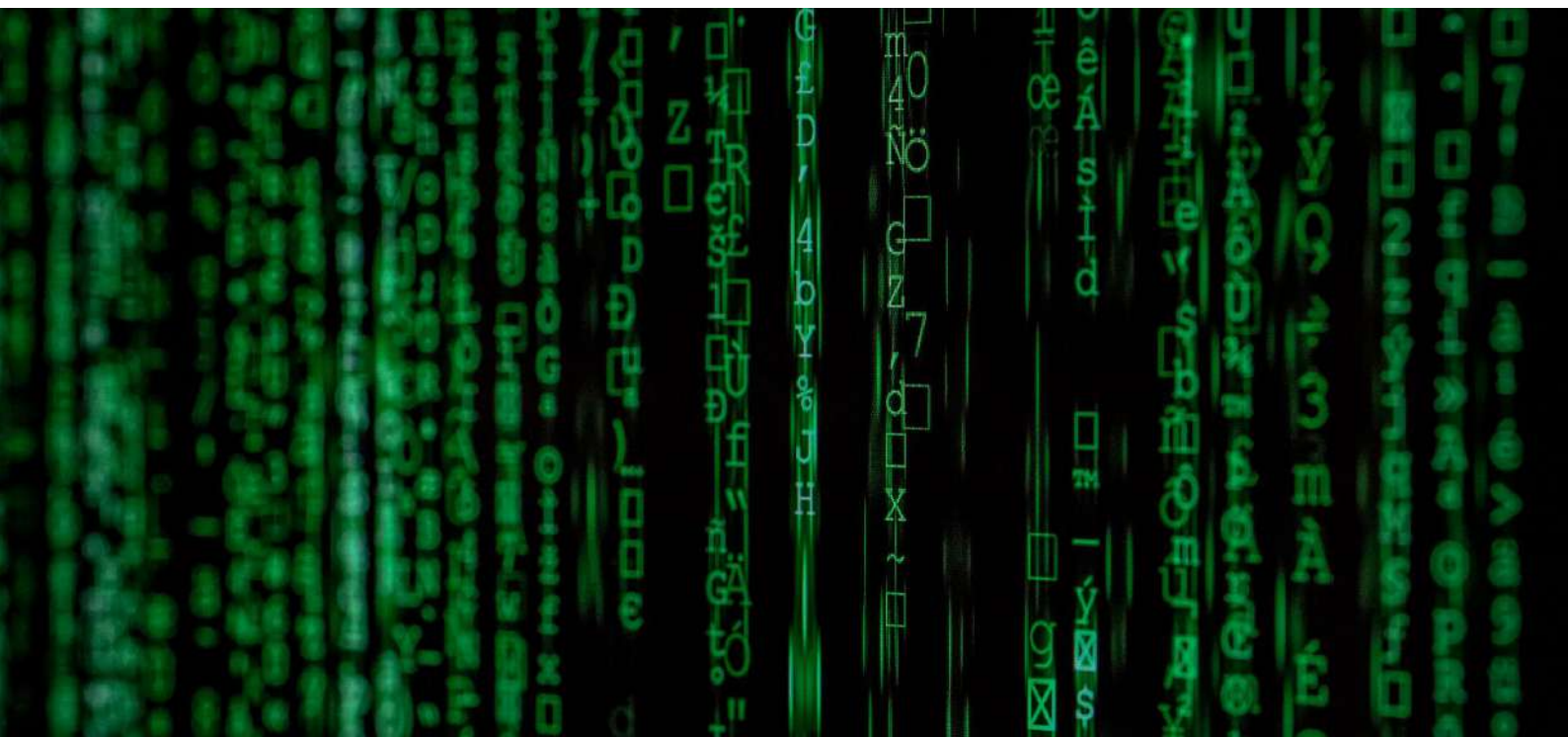

Ilustrační fotografie [1]

Bulletin květen 2018, s. 17). Před jejím odmítnutím podal dále žádost o mezinárodní ochranu, která byla Ministerstvem vnitra zamítnuta jako zjevně nedůvodná. Neudělení mezinárodní ochrany stěžovatel napadnul žalobou u městského soudu (opět neúspěšně) a posléze i kasační stížností u Nejvyššího správního soudu (dále jen „NSS“), kterou v květnu 2018 NSS rozsudkem odmítl. Posledně uvedenému rozhodnutí ještě v mezidobí předcházelo i právě kritizované a ústavní stížností napadené rozhodnutí ministra spravedlnosti ze dne 29. března 2018, kterým bylo rozhodnuto dle § 97 odst. 1 a § 102 odst. 2 zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, o povolení vydání stěžovatele k trestnímu stíhání do USA.

Obsah ústavní stížnosti – argumentace stěžovatele

Stěžovatel se poté obrátil znovu se svou stížností na Ústavní soud (dále jen „ÚS“), tentokrát proti rozhodnutí ministra. Byl přesvědčen, že vydání osoby

Ilustrační fotografie [2]

do cizího státu k trestnímu stíhání v extradičním řízení není možné před skončením azylového řízení, včetně soudního přezkumu (jinými slovy musí být vyčkáno posledního procesního prostředku). Jinak by bylo zasaženo do jeho práva na soudní a jinou právní ochranu v azylovém řízení dle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Jím podaná kasační stížnost měla přitom i ze zákona odkladný účinek (dle § 32 odst. 2 a 5 zákona o azylu).

Řízení před Ústavním soudem

ÚS dospěl k názoru, že jsou splněny procesní předpoklady ústavní stížnosti a že je důvodná. Procesně se totiž může jednat o velmi závažný zásah do základních práv stěžovatele (fyzická deportace osoby z území za pomoci donucovacích prostředků), který se může projevat v právní sféře stěžovatele i později (např. při eventuální žádosti o odškodnění za nezákonné rozhodnutí dle čl. 36 odst. 3 Listiny), může být nevratný a jen obtížně, pokud vůbec, odčinitelný. V odůvodnění odkázal na stanovisko pléna ÚS,[1] na které upozornil již předtím i stěžovatel ve své argumentaci.

Uvedené stanovisko se týká vztahu, resp. souběhu vydávacího (extradičního) řízení a řízení o mezinárodní ochraně, ve kterém se osoba domáhala mezinárodní ochrany vůči státu svého původu.

Dle ÚS bylo ovšem možné závěry tohoto stanoviska vztáhnout analogicky i na tento případ, ačkoliv některé prvky nejsou shodné (vydání k trestnímu stíhání žádá stát odlišný od země původu osoby). Ve stanovisku se ÚS vyčerpávajícím způsobem zabývá řadou problematických aspektů: povahou rozhodnutí ministra vedle rozhodnutí obecných soudů; co je obsahem rozhodnutí ministra (omezená povaha zjišťování); rozsahem přezkumu ústavnosti vůči rozhodnutí ministra a vztahem rozhodnutí ministra a rozhodnutí ÚS o ústavní stížnosti.

K povaze rozhodnutí ministra dodává ÚS, ve světle zmíněného stanoviska, že je třeba brát v potaz i jeho politický rozměr. Rozhodnutí ministra ve věcech extradičních lze považovat za projev státní suverenity, přičemž ministr rovněž může při svém rozhodování uvážit různé aspekty vydání, které z povahy věci nemohou být zákonem blíže vymezeny. V tom právě akcentoval rozdíl oproti rozhodnutím soudů (soudům totiž zásadně politické hodnocení nepřísluší).

V tomto stanovisku ÚS také vymezil čtyři situace, za kterých nejsou splněny právní podmínky pro vydání osoby do ciziny. Mezi ně patří i situace, kdy dosud nebylo pravomocně skončeno řízení o žádosti o udělení mezinárodní ochrany žadateli (a to včetně případného soudního přezkumu). Právě poslední situaci shledal ÚS směrodatnou i pro tento případ, v němž stále nebylo řízení o mezinárodní ochraně

Ilustrační fotografie [3]

ukončeno. Jedinou výjimkou je, pokud by žadatel podal po skončení řízení o mezinárodní ochraně opakovanou žádost, aniž by u něj došlo ke změně rozhodných poměrů. V opačném případě by osoba mohla neustálým podáváním žádostí donekonečna bránit vydání. V tomto smyslu tedy připomíná relevanci výsledku azylového řízení pro řízení o vydání (i poté, co soud vyslovil, že vydání je přípustné).[2]

ÚS tedy uzavřel, že jediné takový postup ministra, respektující přednost povinnosti České republiky chránit základní práva před jejím mezinárodním závazkem k vydání osoby k trestnímu stíhání do cizího státu, je v souladu se systematickým výkladem čl. 1 Ústavy, v němž charakteristika ČR jako demokratického právního státu založeného na účtě k právům a svobodám člověka a občana (odst. 1) je předržena před její povinností dodržovat závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva (odst. 2). Naopak povolení vydání této osoby v uvedené situaci do jiného státu představuje porušení jejího práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a 2.[3]

V případě, že vedle sebe existuje smluvní závazek chránící základní právo a smluvní závazek, který směřuje k ohrožení téhož práva, musí závazek první převážet; přičemž tento závěr je dle ÚS relevantní i pro poměrování závazku vyplývajícího ze zásady *non-refoulement* (jedná se o jeden ze základních principů mezinárodního uprchlického práva, tzv. zásada nenavrácení) se závazkem k extradici (tj. vydání osoby k trestnímu stíhání nebo výkonu trestu

do cizího státu). V tomto směru doplnil, že kdyby mohl ministr povolit vydání ještě před skončením řízení o udělení mezinárodní ochrany, posouzení žádosti osoby by fakticky záviselo na z jejího hlediska „nahodilé okolnosti“, zda v průběhu řízení již bude či nebude vydána, a docházelo by k nerovnému postavení mezi žadateli (těmi, u kterých bylo rozhodnuto o mezinárodní ochraně a těmi, kteří na toto rozhodnutí čekají).

Stejně tak ÚS na závěr uvedl, v reakci na argumentaci stěžovatele týkající se odkladného účinku kasační stížnosti, že i procesní stav podle zákona o azylu má svůj význam. Skutečnost, že režim odkladného účinku byl v zákoně zakotven, pak svědčí ve prospěch důvodnosti ústavní stížnosti, a zároveň podporuje závěr o mimořádné závažnosti vydání k trestnímu stíhání do jiného státu, a případné mimořádné intenzitě pochybení.

Poznámky

- [1] Jedná se o stanovisko pléna ÚS, sp. zn. Pl. ÚS-st. 37/13, ze dne 13. 8. 2013. Stěžejní argumentaci tvoří dle názoru ÚS body 15, 16, 19 a 20.
- [2] Stanovisko zde odkazuje na významný rozsudek NSS, sp. zn. 4 Azs 10/2010, ze dne 10. 8. 2010. Soud se v něm mimo jiné zabýval povahou, účelem a charakterem dvou odlišných řízení, extradičního a azylového, vč. jejich provázanosti. Tento rozsudek využil ve své argumentaci i stěžovatel.
- [3] Jedná se o nejdůležitější část právní věty, kterou ÚS v nálezu vyslovil.

Zdroje

- Nález Ústavního soudu ze dne 9. dubna 2019, sp. zn. III. ÚS 1924/18. (https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvcy/Publikovane_nalezy/2019/III._US_1924_18_an.pdf).
- Nález Ústavního soudu ze dne 10. září 2013, sp. zn. III. ÚS 665/11.
- Nález Ústavního soudu ze dne 27. března 2018, sp. zn. IV. ÚS 530/18.
- Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 13. srpna 2013, sp. zn. Pl. ÚS-st. 37/13.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. srpna 2010, sp. zn. 4 Azs 10/2010.
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.
- Zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.
- Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu.

Fotografie

- [1] Ilustrační fotografie, autor: neznámý, zdroj: pixabay.com, CC0 Public Domain.
- [2] Ilustrační fotografie, autor: markusspiske, zdroj: pexels.com, CC0 Public Domain.
- [3] Ilustrační fotografie, autor: 3839153, zdroj: pixabay.com, CC0 Public Domain.

Monitoring lidskoprávních publikací

Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Aneta Frodlová

Vnitrostátní právo

Dostál O.: Zajišťování důkazů u počítačové kriminality – sledování, důkazy od oznamovatelů (3. díl). Trestněprávní revue 5/2019.

Gonsiorová, B.: Přezkumné řízení v přestupkové úpravě a jeho trestněprávní konsekvence. Právní rozhledy 9/2019.

Gonsiorová, B.: Volné uvážení aneb Partie honteuse správního práva. Jurisprudence 2/2019.

Havelková B.: Diskriminace z důvodu pohlaví před českými soudy - typologie případů, únikové strategie a strach z chráněných důvodů. Jurisprudence 2/2019.

Havelková, R.: K zákonné definici rodného příjmení. Právní rozhledy 9/2019.

Lukášová, M.: Trestání jako výsada trestního práva? Trestněprávní revue 5/2019.

Maxa, H.: Postižení účtu manžela povinného u peněžního ústavu. Právní rozhledy 9/2019.

Slejharová, M.: Problematika diferenciací sporného a nesporného řízení. Právní rozhledy 9/2019.

Svoboda, K.: Možnosti prokazování tzv. obstrukční námitky započtení. Soudní rozhledy 4/2019.

Mezinárodní právo a právo Evropské unie

Honusková, V. – Křižáková, M.: Reforma Společného evropského azylového systému. Jurisprudence 2/2019.

Hurychová, L.: Představení švýcarské úpravy ve věcech mládeže. Trestněprávní revue 5/2019.

Kmec, J.: Další aktuality ze Štrasburku. Soudní rozhledy 4/2019.

Politologie, mezinárodní vztahy a zahraniční politika

Honusková, V. – Křižáková, M.: Reforma Společného evropského azylového systému. Jurisprudence 2/2019.

Hurychová, L.: Představení švýcarské úpravy ve věcech mládeže. Trestněprávní revue 5/2019.

Kmec, J.: Další aktuality ze Štrasburku. Soudní rozhledy 4/2019.

AKTUÁLNĚ ZE SVĚTA LIDSKÝCH PRÁV

Sledujte náš Facebookový profil:

www.facebook.com/Centrumlidskaprava

Centrum pro lidská práva

@Centrumlidskaprava

Hlavní stránka

Informace

Tohle se mi líbí ▼
 Sleduji ▼
 Sdílet
 ...

Poslat zprávu

Redakce Bulletinu

Editor: Jan Lhotský

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Vedoucí sekce:

JUDr. Ing. Jan Lhotský, Ph.D., E.MA

Vystudoval právo a ekonomii, poté pokračoval v doktorském studiu mezinárodního práva. Vystudoval rovněž lidskoprávní program E.MA v italských Benátkách a rakouském Grazu. Pracoval v advokacii i v právním oddělení Evropské služby pro vnější činnost v Bruselu, jež je zodpovědná za vnější vztahy EU. Rovněž působil jako Visiting Professional u soudního senátu Mezinárodního trestního soudu v Haagu. V rámci mezinárodního práva se specializuje především na lidská práva a mezinárodní trestní právo.

Stážisté:

Mgr. Katarína Hukelová: Vyštudovala Právnickou fakultu BVŠP v Bratislavě. Po skončení štúdií pracovala ako advokátska koncipientka a neskôr ako právnička v mimovládnom sektore. V súčasnosti pôsobí ako právnička a členka osobitnej poradnej komisie pre infozákon na Ministerstve spravodlivosti SR.

Mgr. et Mgr. Nikola Klímová: Vystudovala magisterské obory mezinárodní vztahy a právo na Univerzitě Karlově. Nyní studuje mezinárodní právo na Cambridge University. Zajímá se o mezinárodní trestní právo, investiční arbitráž a lidská práva. Působí v advokacii v Praze.

Barbora Valíková: Barbora studuje magisterský obor mezinárodní vztahy na FSS MU. V rámci svého studia také strávila semestr na University of Essex. Specializuje se na problematiku řešení konfliktů, poválečnou rekongraci a recidivu občanských válek.

Zuzana Malá: Zuzana studuje prvním rokem magisterský obor právo a právní věda na Masarykově univerzitě v Brně a také bakalářský obor mezinárodní vztahy na FSS téže univerzity. Zajímá ji především problematika lidských práv v oblastech Afriky a Latinské Ameriky a teorie konfliktu.

2) Evropský systém ochrany LP

Vedoucí sekce:

Mgr. Bc. Monika Hanych, LL.M

Vystudovala právo, žurnalistiku a sociologii na Masarykově univerzitě a lidská práva na Tilburg University v Nizozemsku. Pracuje v Kancelárii vládního zmocněnce pro zastupování ČR před Evropským soudem pro lidská práva.

Mgr. Hubert Smekal, Ph.D.

Hubert vystudoval právo a evropskou integraci, působí na Fakultě sociálních studií MU. Akademický rok 2010-2011 strávil jako držitel Fulbrightova stipendia výzkumem judicializace na UC Berkeley. V létě přednáší na Shandong University v Číně. Hubert je členem Rady vlády pro lidská práva.

Stážisté:

Mgr. et Mgr. Eva Drhlíková: Eva absolvovala Právnickou fakultu a Fakultu sociálních věd UK. V minulosti působila jako právnička v Organizaci pro pomoc uprchlíkům. V současné době působí jako interní doktorandka na Institutu mezinárodních studií FSV UK.

Karolina Michková: Karolina je studentkou třetího ročníku na Právnické fakultě Masarykovy univerzity. Zajímá se o Evropský soud pro lidská práva a mechanismus ochrany lidských práv v rámci Evropy.

Sabina Škrobánková: Sabina je studentkou druhého ročníku na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Zajímá se o mezinárodní spolupráci v oblasti lidských práv se zaměřením na Francii a také o mediaci.

Tereza Žuffová – Kunčová: Tereza je studentkou třetího ročníku na Právnické fakultě Masarykovy univerzity, zajímá se o ochranu lidských práv v Evropě a současnou politickou situaci v EU.

3) Mezinárodní politika, byznys a LP

Vedoucí sekce:

Nela Černotová

Nela studuje právo na Právnické fakultě UK a zajímá se o mezinárodní právo a ochranu lidských práv. Strávila jeden semestr na univerzitě v Mexiku, kde také absolvovala stáž na velvyslanectví ČR. Stážovala dále na Ministerstvu zahraničních věcí ČR, u Mise Organizace amerických států pro podporu mírového procesu v Kolumbii a u Evropského soudu pro lidská práva. Je členkou Správní rady Amnesty International Česká republika.

Stážisté:

Martin Pracný: Martin je studentem posledního ročníku práva na právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Působí také jako praktikant v advokátní kanceláři zabývající se azylovým právem. Zajímá se především o byznys a lidská práva a o mezinárodní politiku. Během studií strávil v rámci programu Erasmus+ jeden akademický rok v polské Poznani, kde studoval na právnické fakultě.

Bc. Dominika Beňková: Dominika je magisterskou studentkou Európskych štúdií na Fakulte sociálnych štúdií MU. Zaujíma sa predovšetkým o ľudské práva v medzinárodnej politike, ochranu ľudských práv v rámci Európskej únie a dodržiavanie práv detí. Vo voľnom čase sa venuje dobrovoľníctvu, najmä pomoci deťom s mentálnym postihnutím či deťom zo znevýhodnených skupín.

Bc. Aneta Boudová: Aneta je absolventkou dvouoboru Mezinárodní vztahy a Evropská studia na Fakultě sociálních studií v Brně. Svou bakalářskou práci se zaměřila na institut posílené spolupráce v EU a na nově vznikající Úřad evropského veřejného žalobce. Zároveň již třetím rokem studuje právo na Právnické fakultě v Brně. Zajímá se především o evropskou integraci a politiku, evropské právo a vliv lidských práv v mezinárodní politice.

4) Česká republika a lidská práva

Vedoucí sekce:

Mgr. Lucie Nechvátalová, E.MA

Lucie vystudovala právo na PrF MU a lidská práva a demokratizaci na EIUC v Benátkách a Université de Strasbourg. Stážovala v OSN, na ESLP a u VOP. Působí na NSS jako asistentka soudce. Věnuje se především evropskému systému ochrany lidských práv, konkrétně zákazu špatného zacházení, pozitivním povinnostem států a odškodňování.

Stážisté:

Eva Dokoupilová: Eva studuje Mezinárodní vztahy a Evropská studia na Masarykově univerzitě. Stážovala na lidskoprávním odboru MZV ČR. Zajímá se především o volební pozorovatelství a o vztah ČR k lidským právům.

Aneta Frodlová: Aneta studuje třetím rokem magisterský studijní obor na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Dlouhodobě se zajímá především o ochranu lidských práv, jak v českém kontextu, tak mezinárodním.

Bc. Zdeněk Nevřivý: Zdeněk studuje právo na Masarykově univerzitě. Mimo to je čerstvým absolventem mezinárodních vztahů na Fakultě sociálních studií. Zajímá ho působení České republiky v Radě OSN pro lidská práva.

Gabriela Štvrtňová: Gabriela studuje politologii a žurnalistiku na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. Dosud stážovala v českých médiích, a to v Hospodářských novinách a brněnské redakci ČTK. Zajímá se o českou politiku a lidská práva nejen v kontextu České republiky.

Mgr. Zuzana Zajíčková: Zuzana vystudovala právo v Praze a ve Štrasburku (Erasmus). Byla aktivní v rámci spolkové činnosti. Zajímají ji lidská práva a cizinecké právo, nyní pracuje v oblasti legislativy na Ministerstvu vnitra ČR.

www.centrumlidskaprava.cz

Centrum
pro lidská práva
a demokratizaci

Bulletin vydává Centrum pro lidská práva a demokratizaci
e-mail info@centrumlidskaprava.cz | web www.centrumlidskaprava.cz
Redakční rada Jan Lhotský (editor), Hubert Smekal, Monika Hanych, Nela Černotová, Lucie Nechvátalová Kontakt na editora jan.lhotsky@centrumlidskaprava.cz
Sazba Michal Ošcipovský | ISSN 1804-2392.